

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра економічної безпеки, права та соціальних процесів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Економічні механізми зміцнення продовольчої безпеки в умовах економічної нестабільності»

на здобуття ступеню вищої освіти «бакалавр»

ШИФР КРБ.ЕП.1. 559А-03-4.1.

Здобувач _____ Вдовіченко Дар'я Євгенівна

4 курсу ЗЗЕ 313с

Керівник _____ к.е.н., доц. Атамась Г.П.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від «09» червня 2026 р., протокол № 11

Завідувачка кафедри економічної безпеки,

права та соціальних процесів _____ к.е.н., доц. Згадова Н.С.

Одеса-2026

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ економіки, управління і бізнесу ім. Г. Е. Вейнштейна
Кафедра економічної безпеки права та соціальних процесів
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економічна та продовольча безпека»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав

« ____ » _____ 2025р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧКИ

ВДОВІЧЕНКО ДАР'І ЄВГЕНІВНИ

1. Тема роботи: «Економічні механізми зміцнення продовольчої безпеки в умовах економічної нестабільності»

Затверджена наказом від 30.10. 2025 р., Наказ № 599-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 12 червня 2026 р. Вихідні дані до роботи: офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, річні звіти ПрАТ «Єнні Фудз» за 2023-2025р.р.
3. Перелік питань, які потрібно розробити: *Теоретичні основи забезпечення продовольчої безпеки та дослідження її економічного змісту; аналіз сучасного стану продовольчої безпеки України та оцінка ролі ПрАТ «Єнні Фудз» у формуванні продовольчого забезпечення; обґрунтування напрямів удосконалення економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки в умовах економічної нестабільності. Висновки та пропозиції.*
4. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) таблиць 11, рисунків 5
5. Дата видачі завдання 30 жовтня 2025 року

Керівник _____ к.е.н., доц. Атамась Г.П.

Завдання прийняла до виконання _____ Вдовіченко Д.Д.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми, обґрунтування її актуальності і призначення наукового керівника кваліфікаційної роботи	30.10.2025 - 06.12.2025	Виконано
2	Отримання завдання на проведення наукового дослідження та підготовка календарного плану виконання кваліфікаційної роботи, затвердження його керівником	17.10.2025 – 24.10.25	Виконано
3	Збір та узагальнення статистичного матеріалу за темою роботи	25.10.2025 – 25.11.25	Виконано
4	Написання Розділу 1. Теоретико-методичні засади продовольчої безпеки держави	27.11.2025 – 27.01.26	Виконано
5	Написання Розділу 2. Оцінка продовольчої безпеки держави та аналіз ролі ПрАТ «Єнні Фудз» в її формуванні	29.01.2026 – 30.03.26	Виконано
6	Написання Розділу 3. Удосконалення системи продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів	01.04.2026 – 20.05.26	Виконано
7	Подання роботи на перевірку науковому керівникові та доопрацювання тексту роботи і висновків. Завершення оформлення роботи та розробка висновків і пропозицій	21.05.2026 – 01.06.25	Виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	03.06.2026 – 05.06.26	Виконано
10	Перевірка роботи на плагіат. Підготовка до захисту кваліфікаційної роботи на засіданні Екзаменаційної комісії: доповідь, демонстраційні матеріали, попередній захист, подання текстової і графічної частини роботи до е-архіву кафедри та університету	12.06.2026	
11	Захист кваліфікаційної роботи згідно затвердженого графіку роботи ЕК спеціальності 051 «Економіка»	22.06.2026	Виконано

Здобувачка _____ Вдовіченко Д.

Керівник роботи _____ к.е.н., доц. Атамась Г.П.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувачка-дипломник _____ Вдовіченко Д.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи здобувача

Вдовіченко Дар'ї Євгенівни

На тему: «Економічні механізми зміцнення продовольчої безпеки в умовах економічної нестабільності»

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки в умовах економічної нестабільності та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх функціонування.

У першому розділі досліджено теоретико-методичні засади продовольчої безпеки держави, розкрито сутність та економічний зміст категорії «продовольча безпека», проаналізовано нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки та методичні підходи до формування критеріїв і показників її оцінки.

У другому розділі проведено оцінку сучасного стану продовольчої безпеки України, досліджено вплив економічної ситуації на рівень продовольчого забезпечення держави, здійснено аналіз ролі ПрАТ «Єнні Фудз» у формуванні окремих елементів продовольчої безпеки та визначено значення аграрного сектору для забезпечення продовольчої стабільності країни.

Третій розділ присвячений обґрунтуванню напрямів удосконалення системи продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів. Запропоновано заходи щодо вдосконалення правового забезпечення продовольчої безпеки, визначено роль сталого розвитку підприємств харчової промисловості у зміцненні продовольчої безпеки держави та досліджено агроекологічні засади її забезпечення в контексті Європейського зеленого курсу.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна нестабільність, економічні механізми, аграрний сектор, харчова промисловість, продовольче забезпечення, сталий розвиток, державне регулювання, продовольчий ринок, економічна безпека.

ABSTRACT

of the qualification thesis by
Vdovichenko Daria Yevheniivna

Topic: “Economic Mechanisms for Strengthening Food Security
under Economic Instability”

The purpose of the qualification thesis is to study the economic mechanisms for strengthening food security under conditions of economic instability and to develop practical recommendations for improving their effectiveness.

The first chapter examines the theoretical and methodological foundations of state food security, reveals the essence and economic content of the concept of “food security”, analyzes the regulatory and legal framework of food security, and studies methodological approaches to the formation of criteria and indicators for its assessment.

The second chapter evaluates the current state of food security in Ukraine, investigates the impact of the economic situation on the level of food provision, analyzes the role of ENNI FOODS PJSC in the formation of individual elements of food security, and determines the importance of the agricultural sector in ensuring the country's food stability.

The third chapter is devoted to substantiating the directions for improving the food security system under modern challenges. Measures aimed at improving the legal framework of food security are proposed, the role of sustainable development of food industry enterprises in strengthening national food security is determined, and the agroecological foundations of food security in the context of the European Green Deal are investigated.

Keywords: food security, economic instability, economic mechanisms, agricultural sector, food industry, food provision, sustainable development, state regulation, food market, economic security.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	6
1.1. Сутність та економічний зміст категорії «продовольча безпека».....	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки.....	11
1.3. Методичні засади формування критеріїв та показників оцінки продовольчої безпеки країни.....	20
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА АНАЛІЗ РОЛІ ПраТ «ЄННІ ФУДЗ» В ЇЇ ФОРМУВАННІ.....	34
2.1. Економічна ситуація в Україні та її вплив на продовольчу безпеку.....	34
2.2. Оцінка формування окремих елементів продовольчої безпеки в підприємницьких організаціях на прикладі ПраТ «Єнні Фудз».....	38
2.3. Аграрний сектор як фактор забезпечення продовольчої безпеки країни.....	43
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	51
3.1. Удосконалення правового забезпечення продовольчої безпеки країни.....	51
3.2. Сталий розвиток підприємств харчової промисловості як головний напрям забезпечення продовольчої безпеки.....	58
3.3. Агроекологічні основи зміцнення продовольчої безпеки в Україні в контексті європейського зеленого курсу.....	64

ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК	ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Роль продовольчої безпеки у забезпеченні економічної стабільності та соціального розвитку держави зростає з року в рік. В умовах сучасних глобальних викликів, серед яких особливе місце займають економічна нестабільність, інфляційні процеси, кліматичні зміни, порушення міжнародних логістичних ланцюгів та воєнні конфлікти, питання забезпечення населення доступними й безпечними продуктами харчування набуває особливого значення. Продовольча безпека виступає не лише складовою економічної безпеки країни, але й важливим чинником підтримання соціальної стабільності та належного рівня життя населення.

Для України проблема продовольчої безпеки має стратегічний характер. Аграрний сектор традиційно посідає важливе місце у структурі національної економіки, забезпечуючи внутрішні потреби населення у продовольстві та формуючи значну частину експортного потенціалу держави. Водночас сучасні економічні умови характеризуються високим рівнем невизначеності, що негативно впливає на діяльність суб'єктів господарювання, функціонування продовольчих ринків та доступність продуктів харчування для населення.

Повномасштабна військова агресія проти України суттєво загострила існуючі проблеми у сфері продовольчого забезпечення. Порушення виробничих процесів, руйнування логістичної інфраструктури, скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва та зростання витрат на виробництво продукції призвели до необхідності перегляду підходів до формування державної політики у сфері продовольчої безпеки. За таких умов особливого значення набуває дослідження економічних механізмів, здатних забезпечити стійкість продовольчої системи та її адаптацію до сучасних викликів.

Значний внесок у дослідження проблем продовольчої безпеки зробили П. Т. Саблук, С. М. Кваша, Р. Т. Мудрак, І. М. Вахович, О. М. Шибаніна та інші вітчизняні й зарубіжні науковці. Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання вдосконалення економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки

в умовах економічної нестабільності потребують подальшого вивчення, що й обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження полягає у дослідженні економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки та розробленні практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх функціонування в умовах економічної нестабільності.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність та економічний зміст категорії «продовольча безпека»;
2. Дослідити нормативно-правові засади забезпечення продовольчої безпеки;
3. Провести оцінку сучасного стану продовольчої безпеки України;
4. Проаналізувати роль підприємств харчової промисловості у формуванні продовольчої безпеки держави на прикладі ПрАТ «Єнні Фудз»;
5. Обґрунтувати напрями удосконалення економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах економічної нестабільності.

Предмет дослідження – сукупність економічних механізмів та інструментів зміцнення продовольчої безпеки України.

Для досягнення поставленої мети та вирішення визначених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Метод аналізу та синтезу застосовано під час дослідження теоретичних підходів до визначення сутності продовольчої безпеки та економічних механізмів її забезпечення. Метод порівняння використано для оцінки динаміки показників продовольчої безпеки та виявлення тенденцій розвитку агропродовольчого сектору. Статистичний метод дав можливість проаналізувати сучасний стан продовольчої безпеки України на основі офіційних статистичних даних. Системний підхід використано для дослідження взаємозв'язків між окремими складовими продовольчої безпеки та чинниками,

що впливають на її рівень. Узагальнення та логічний метод використовувалися під час формування висновків і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки.

Інформаційну основу роботи становлять офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, законодавчі та нормативно-правові акти, наукові публікації, аналітичні матеріали міжнародних організацій, а також звітні дані підприємства ПрАТ «Єнні Фудз».

Кваліфікаційна робота містить: текстової частини – 75 сторінок, таблиць – 11 шт., рисунків – 5 шт., додатків – 5 шт., використаних джерел – 81 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність та економічний зміст категорії «продовольча безпека»

В умовах глобальної економічної нестабільності, посилення геополітичних ризиків, кліматичних змін та трансформації світових ринків продовольства проблема забезпечення продовольчої безпеки набуває особливого значення. Вона виходить за межі суто аграрної сфери та перетворюється на один із ключових чинників економічної стабільності, соціальної рівноваги та національної безпеки держави. Еволюція наукових підходів до трактування категорії «продовольча безпека» свідчить про поступове ускладнення її змісту. Якщо на початкових етапах досліджень основна увага приділялася забезпеченню достатніх обсягів виробництва продовольства, то з часом акцент змістився на питання доступу населення до продуктів харчування та ефективності їх розподілу.

У сучасній економічній науці продовольча безпека розглядається як багатовимірне соціально-економічне явище, що охоплює не лише виробничі, але й економічні, соціальні, інституційні та демографічні аспекти функціонування держави. Такий підхід простежується у працях П. Т. Саблука, С. М. Кваші, Р. Т. Мудрака, І. М. Вахович, Х. А. Григор'євої, які розглядають продовольчу безпеку як комплексну категорію, що поєднує рівень забезпеченості населення продуктами харчування, їх економічну та фізичну доступність, якість харчування, стійкість агропродовольчої системи та здатність держави протидіяти внутрішнім і зовнішнім викликам [1; 2; 3; 4; 5].

Формування сучасної концепції продовольчої безпеки розпочалося у 1970-х роках, де поняття продовольчої безпеки насамперед пов'язували із забезпеченням стабільного постачання продовольства та достатніх світових запасів їжі. На Всесвітньому продовольчому саміті 1974 року це поняття визначалося як: «наявність у будь-який час достатніх світових запасів основних продуктів харчування для підтримання сталого розширення споживання продовольства та компенсації коливань виробництва і цін» [6].

Згодом підхід до розуміння продовольчої безпеки був розширений. У 1983 році FAO звернула увагу не лише на наявність продуктів, а й на можливість населення отримувати до них доступ. Особливий акцент робився на потребах вразливих груп населення. У документах організації продовольча безпека трактувалася як: «забезпечення того, щоб усі люди в будь-який час мали як фізичний, так і економічний доступ до основних продуктів харчування, яких вони потребують» [6].

У доповіді Світового банку «Poverty and Hunger» (1986) увага була зосереджена на розмежуванні хронічної та тимчасової продовольчої небезпеки. Дослідники підкреслювали, що причинами продовольчої незахищеності можуть виступати як довготривала бідність, так і кризові явища, пов'язані з економічними потрясіннями, стихійними лихами чи воєнними конфліктами [7].

У середині 1990-х років поняття продовольчої безпеки стало значно ширшим і почало охоплювати не лише кількість їжі, а й її якість та безпечність. До уваги стали брати поживну цінність продуктів, збалансованість харчування, потребу організму в мікроелементах, а також культурні й соціальні особливості харчових уподобань населення. Таким чином, концепція продовольчої безпеки перетворилася на багатокомпонентну систему, яка включає сукупність заходів, необхідних для забезпечення активного та здорового життя населення [8]. У науковій літературі продовольча безпека традиційно аналізується через взаємодію кількох ключових компонентів, зокрема фізичної наявності продовольства, економічної доступності, достатності харчування та стабільності продовольчого забезпечення. Такий підхід простежується у працях О. М. Шебаніної, А. П. Бурляя, О. М. Варченко, А. Сена (Amartya Sen), С. Максвелла (Simon Maxwell), які розглядають продовольчу безпеку як комплексну соціально-економічну категорію, що визначається не лише рівнем виробництва продовольства, але й доступом населення до харчування, ефективністю державної політики, рівнем доходів населення та стійкістю агропродовольчих систем до кризових впливів [9; 10; 11; 12; 13].

Суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад продовольчої безпеки зробив Амартья Сен, який обґрунтував так званий підхід прав доступу. На відміну від традиційних концепцій, що зосереджувалися виключно на фізичній наявності продовольства, Сен наголошував, що голод і невпевненість у доступі до їжі часто є наслідком соціально-економічних обмежень, а не дефіциту ресурсів. Як він писав: «Голод виникає не через нестачу їжі, а через нездатність певних груп забезпечити собі їжу на ринку; це, по суті, проблема прав доступу, можливості людей отримати їжу» [12]. Такий підхід доводить, що навіть за достатнього обсягу продовольства частина населення може залишатися продовольчо незахищеною через низькі доходи або нерівномірний розподіл ресурсів. Отже, продовольча безпека визначається не лише фізичною наявністю їжі, але й можливістю населення реалізувати право доступу до неї. Подальший розвиток концепції пов'язаний із розглядом продовольчих систем у ширшому соціально-економічному контексті. Так, К. Стил підкреслює взаємозв'язок між продовольством, економічною організацією суспільства та просторовим розвитком територій [14].

На сьогодні проблема продовольчої безпеки набуває комплексного характеру та все більше залежить не лише від обсягів виробництва продовольства, але й від соціально-економічного стану держави. Важливий вплив на рівень продовольчої безпеки мають рівень доходів населення, ефективність державного регулювання, стабільність економічної системи та розвиток аграрного сектору. Навіть за достатнього виробництва продовольчих ресурсів економічна нестабільність, інфляційні процеси та зниження купівельної спроможності населення можуть істотно обмежувати доступ населення до продуктів харчування.

У наукових дослідженнях О. П. Зорі, І. О. Яснолоб та Б. В. Братанова продовольча безпека розглядається крізь призму системи ризиків і загроз, які здатні істотно впливати на стабільність продовольчого забезпечення держави. Науковці виокремлюють інституційні, економічні, природно-ресурсні, бюджетні та соціальні фактори, що визначають рівень продовольчої безпеки. Особливу

увагу автори приділяють економічним чинникам, серед яких важливе значення мають коливання макроекономічної кон'юнктури, дефіцит інвестиційних ресурсів, інфляційні процеси, диспаритет цін та недостатня ефективність каналів руху продовольства, які можуть обмежувати доступність продуктів харчування та знижувати стійкість агропродовольчої системи [15].

Окрему увагу дослідники приділяють соціальним аспектам продовольчої безпеки, зазначаючи, що загрозу для неї становлять «низький рівень реальних доходів і рівня життя населення, нерозвиненість інфраструктурного комплексу сільських територій, погіршення демографічної ситуації на селі» [15]. Це свідчить про те, що забезпечення продовольчої безпеки потребує не лише розвитку аграрного виробництва, але й формування ефективної соціально-економічної політики держави.

Період 2020–2025 років став одним із найскладніших етапів для світової продовольчої системи. Пандемія COVID-19, порушення глобальних логістичних ланцюгів, зростання цін на енергоресурси, кліматичні зміни та воєнні конфлікти суттєво вплинули на стабільність світових продовольчих ринків. У таких умовах проблема продовольчої безпеки вийшла далеко за межі аграрного сектору та перетворилася на важливу складову економічної й соціальної стабільності держав. Особливо гостро питання продовольчої безпеки постало після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Воєнні дії спричинили масштабні порушення у сфері виробництва, транспортування та експорту продовольства. Оскільки Україна є одним із провідних світових експортерів зернових культур та соняшникової олії, скорочення поставок негативно позначилося на міжнародних продовольчих ринках і стало причиною дефіциту окремих видів продукції та різкого підвищення цін. Водночас Російська Федерація залишалася одним із ключових постачальників добрив та енергоресурсів, що також посилює кризові явища у світовій продовольчій системі.

Ніколюк О. В., Атамась Г. П. зазначають, що «вторгнення Росії в Україну призвело до великої гуманітарної кризи не лише в Україні, а й у всьому світі»

[16]. Автори підкреслюють, що важливу роль у загостренні продовольчої кризи відіграло скорочення поставок пшениці та соняшникової олії, а також порушення забезпечення світового ринку добривами й енергоресурсами. Додатковим чинником загострення продовольчої проблеми стало стрімке зростання світової продовольчої інфляції. Починаючи з кінця 2020 року в більшості країн світу спостерігалось суттєве підвищення цін на продукти харчування, що негативно позначилося на купівельній спроможності населення.

За даними FAOSTAT, у 2020–2022 рр. у світі спостерігалось суттєве прискорення інфляційних процесів, що негативно вплинуло на рівень продовольчої безпеки населення. Зокрема, річний рівень глобальної продовольчої інфляції стабільно зростав із 2,7 % у 2019 р. до 3,5 % у 2021 р., досягнувши 10,1 % у 2022 р. Після пікового значення у 2022 р. темпи продовольчої інфляції поступово знизилися — до 8,3 % у 2023 р. та 3,3 % у 2024 р.. Основними причинами такого зростання стали наслідки пандемії COVID-19, порушення глобальних логістичних ланцюгів, підвищення цін на енергоносії, а також геополітична нестабільність, спричинена війною в Україні [17]. Основними причинами цього стали порушення глобальних ланцюгів постачання, дефіцит енергоресурсів, подорожчання добрив та наслідки воєнних дій. Війна в Україні, у поєднанні з екстремальними погодними явищами, стала одним із ключових чинників дестабілізації світового продовольчого ринку. У міжнародних дослідженнях зазначається, що воєнні дії в Чорноморському регіоні суттєво скоротили експорт зерна та добрив, що особливо негативно вплинуло на країни з низьким рівнем доходу, які значною мірою залежать від світового ринку зернових культур [18].

У фокусі досліджень, опублікованих у Глобальній доповіді про продовольчі кризи «Global Report on Food Crises 2024», ключовий акцент зміщено на необхідності боротьби з першопричинами продовольчих криз, а не лише з їх наслідками. У звіті підкреслюється відмінність між гострою продовольчою нестачею та хронічним голодом: якщо перша виникає внаслідок кризових явищ і створює безпосередню загрозу життю та засобам існування населення, то

другий характеризується тривалим дефіцитом продовольства, необхідного для підтримання активного та здорового життя. Такий підхід дозволяє більш комплексно оцінювати масштаби продовольчих ризиків і формувати ефективні механізми реагування на кризові явища [19].

Поряд із цим важливим елементом продовольчої безпеки є забезпечення належної якості та безпечності харчових продуктів. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» визначає основні правові та організаційні засади державного контролю у сфері безпечності харчової продукції [20]. За оцінками Глобального індексу продовольчої безпеки, Україна демонструє відносно високі показники за критерієм якості та безпечності харчових продуктів. Це пояснюється функціонуванням системи контролю безпечності харчової продукції, яка відповідає міжнародним вимогам та забезпечує належний рівень захисту споживачів [21].

1.2. Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки

В умовах сучасних викликів питання забезпечення продовольчої безпеки України набуває особливої актуальності, що зумовлено наслідками повномасштабної військової агресії РФ, порушенням логістичних маршрутів, скороченням обсягів сільськогосподарського виробництва та зростанням ризиків продовольчої нестабільності. За таких умов особливого значення набуває ефективне нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки, яке визначає механізми державного регулювання аграрного сектору, інструменти підтримки вітчизняних товаровиробників, а також гарантує населенню доступ до безпечних і якісних харчових продуктів [22; 23].

До початку повномасштабної війни нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки України ґрунтувалося на положеннях Конституції України, законодавчих актах у сфері аграрної політики, державних програмах розвитку сільського господарства, а також міжнародних стандартах забезпечення права

людини на достатній життєвий рівень. Конституція України гарантує право кожної особи на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї, що включає належне харчування, житло та одяг, а також право на доступ до інформації про якість харчових продуктів і стан навколишнього природного середовища.

Важливе місце у системі нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки займає Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України», яким визначено продовольчу безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини, що передбачає гарантований державою економічний доступ населення до продуктів харчування, необхідних для підтримання повноцінної життєдіяльності [23]. Водночас рівень продовольчої безпеки держави значною мірою залежить від ефективності функціонування аграрного сектору та здатності країни підтримувати стабільність виробництва і збуту сільськогосподарської продукції. Для України зернові культури традиційно виступають одним із ключових елементів аграрного виробництва та важливим джерелом валютних надходжень, що значною мірою визначає позиції держави на світовому продовольчому ринку [24]. Динаміку вартісних обсягів експорту зернових культур України у 2017–2024 рр. наведено на (рис. 1.1).

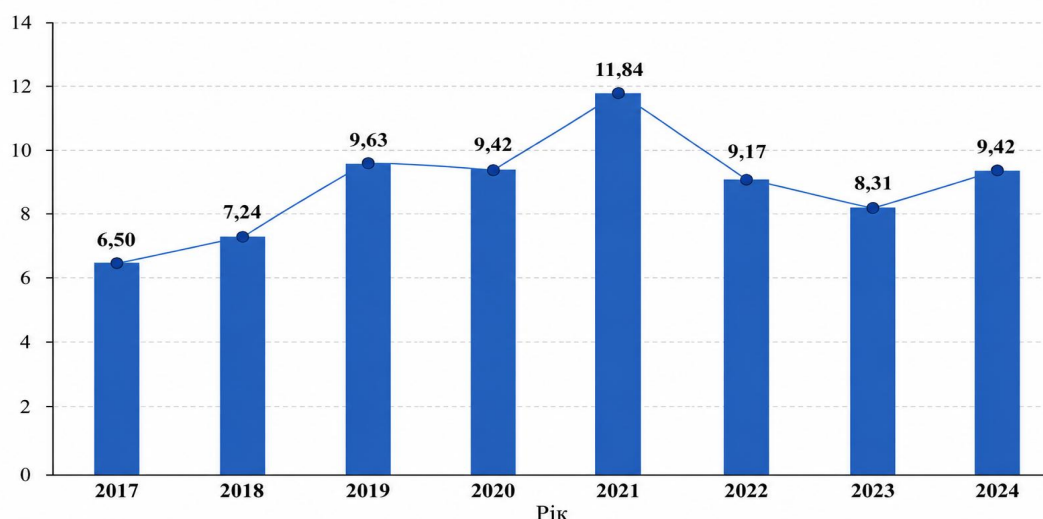

Рис. 1.1 . Динаміка експорту зернових культур України у 2017–2024 рр., млрд дол. США

*Джерело: складено на підставі даних [25; 26].

Як свідчать дані (рис. 1.1), у 2017–2021 рр. в Україні спостерігалось стале зростання вартісних обсягів експорту зернових культур — з 6,50 млрд дол. США у 2017 р. до 11,84 млрд дол. США у 2021 р., що було зумовлено сприятливою кон'юктурою світового ринку, зростанням урожайності та високим попитом на українську аграрну продукцію. Це підтверджує важливу роль України у забезпеченні міжнародних ринків продовольством та свідчить про високий експортний потенціал аграрного сектору. Разом із тим у 2022–2023 рр. внаслідок повномасштабної війни відбулося суттєве скорочення експорту зернових культур — до 9,17 млрд дол. США у 2022 р. та 8,31 млрд дол. США у 2023 р. Основними причинами стали блокування морських портів, порушення логістичних маршрутів, зростання транспортних витрат і часткова втрата виробничого потенціалу аграрного сектору. Водночас у 2024 р. спостерігалось часткове відновлення експортної активності — до 9,42 млрд дол. США, що стало можливим завдяки адаптації логістичних шляхів, функціонуванню альтернативних каналів експорту та державним заходам підтримки агровиробників.

Динаміка експорту зернових культур України підтверджує високу залежність продовольчої безпеки держави від стабільності аграрного виробництва, ефективності логістичної інфраструктури та здатності держави оперативно реагувати на кризові виклики. Значний вплив на розвиток нормативно-правового регулювання продовольчої безпеки справила державна стратегія розвитку економіки та аграрного сектору. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України у 2021 році було затверджено «Національну економічну стратегію до 2030 року», відповідно до якої аграрний сектор визначався одним із пріоритетних напрямів розвитку національної економіки.

У документі наголошувалося на необхідності підвищення конкурентоспроможності агропромислового комплексу, розвитку експорту, впровадження сучасних технологій виробництва та забезпечення стабільності продовольчих ринків [27].

Крім національного законодавства, важливу роль у формуванні механізмів забезпечення продовольчої безпеки відіграють міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Продовольча і сільськогосподарська організація (FAO). Відповідно до міжнародного підходу, продовольча безпека досягається за умов, коли всі люди у будь-який час мають фізичний, економічний та соціальний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для підтримання активного способу життя та здоров'я [28].

Початок повномасштабної військової агресії РФ проти України 24 лютого 2022 року суттєво трансформував систему продовольчої безпеки держави. Війна спричинила порушення логістичних маршрутів, скорочення виробничих потужностей аграрного сектору, тимчасову втрату частини сільськогосподарських територій та зростання ризиків продовольчої нестабільності, що зумовило необхідність оперативного оновлення механізмів державного регулювання [29].

За таких умов одним із першочергових завдань державної політики стало недопущення продовольчої кризи, збереження стабільності внутрішнього ринку та забезпечення безперервного функціонування агропромислового комплексу. З метою оперативного реагування на виклики воєнного часу державою було реалізовано низку законодавчих ініціатив та регуляторних заходів, спрямованих на підтримку продовольчої безпеки. Зокрема, було спрощено механізми провадження господарської діяльності, впроваджено державну підтримку аграрних товаровиробників, створено умови для проведення посівної кампанії та забезпечення безперебійного виробництва продуктів харчування.

Важливим кроком у сфері нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки стало ухвалення Закону України №2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», який запровадив спрощений порядок використання земель сільськогосподарського призначення, автоматичне поновлення договорів оренди земельних ділянок, а також механізми оперативного залучення земель до сільськогосподарського

виробництва [30]. Прийняття зазначеного закону мало на меті забезпечення стабільності посівної кампанії та мінімізацію ризиків скорочення виробництва продовольства в умовах війни.

У зв'язку із запровадженням правового режиму воєнного стану в Україні державою було вжито низку нормативно-правових заходів, спрямованих на забезпечення безперебійного постачання продовольства населенню. Одним із базових нормативних актів став Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який передбачає можливість застосування спеціальних заходів для стабілізації економічної ситуації, у тому числі забезпечення населення продовольчими товарами першої необхідності [31]. В умовах воєнного часу держава отримала право оперативно втручатися у функціонування ринку з метою уникнення дефіциту продукції та стрімкого зростання цін.

Одним із механізмів державного регулювання продовольчого ринку стало застосування інструментів цінового контролю. Так, Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову від 22.04.2020 р. №341 «Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість та товари протиепідемічного призначення», яка передбачала державний моніторинг та регулювання цін на окремі категорії товарів першої необхідності, у тому числі продовольчої групи [32]. Зазначені заходи були спрямовані на недопущення дефіциту базових продуктів харчування на внутрішньому ринку, стримування необґрунтованого зростання цін та забезпечення економічної доступності товарів першої необхідності для населення, зокрема хліба, борошна, круп, макаронних виробів, цукру, молочної продукції, соняшникової олії, м'яса, яєць, питної води та інших соціально значущих продовольчих товарів. Особливого значення такі регуляторні механізми набули в умовах воєнного стану, коли зниження доходів населення, інфляційні процеси та порушення логістичних ланцюгів посилили ризики продовольчої нестабільності.

Важливим кроком держави щодо забезпечення стабільності функціонування суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану стало прийняття постанови Кабінету Міністрів України №314 від 18 березня 2022

року «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [33].

Відповідно до положень зазначеного нормативно-правового акта суб'єкти господарювання отримали можливість здійснювати окремі види діяльності на підставі подання декларації без необхідності отримання низки дозвільних документів та ліцензій. Запровадження такого механізму дозволило оперативно підтримати функціонування бізнесу, у тому числі підприємств аграрного сектору та харчової промисловості, які відіграють важливу роль у забезпеченні населення продовольством.

Важливість зазначених змін пояснюється тим, що під час воєнних дій значна частина аграрних територій опинилася в зоні бойових дій або була тимчасово окупована. За оцінками міжнародних організацій, зокрема FAO, війна негативно вплинула на можливості виробництва, збору врожаю та експорту аграрної продукції, що створило ризики не лише для України, але й для світового продовольчого ринку [34; 29]. Україна традиційно залишалася одним із найбільших експортерів зерна, а тому скорочення поставок української аграрної продукції призвело до зростання світових цін на продовольство та підвищення ризиків голоду в окремих регіонах світу, зокрема в країнах Близького Сходу та Африки [35].

Серед пріоритетних напрямів державної політики в умовах війни особливого значення набуло забезпечення безперервного функціонування харчової промисловості та внутрішніх продовольчих ланцюгів. Урядом було активізовано механізми державного замовлення, підтримки виробників соціально важливих продуктів харчування та координації логістичних процесів. Це дозволило уникнути масштабного дефіциту продовольства навіть попри втрату частини виробничих потужностей у регіонах, що постраждали від активних бойових дій [27; 36].

Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану передбачало врегулювання механізмів надання та ввезення гуманітарної допомоги. У перші місяці повномасштабного вторгнення значна

кількість громадян опинилася у складному матеріальному становищі, а окремі регіони держави зіткнулися з дефіцитом продовольчих товарів через порушення логістичних маршрутів та тимчасову окупацію територій. За таких умов гуманітарна допомога стала одним із ключових інструментів підтримання продовольчої стабільності та забезпечення базових потреб населення. Нормативне регулювання зазначеного питання здійснюється відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу», згідно з яким гуманітарна допомога визначається як цільова безоплатна допомога у вигляді коштів, товарів, робіт або послуг, що надається з гуманних мотивів для підтримки осіб, які потребують допомоги [37]. Для забезпечення оперативності доставки гуманітарних вантажів Кабінетом Міністрів України було ухвалено низку нормативно-правових актів, спрямованих на спрощення процедур митного оформлення, розподілу та надання гуманітарної допомоги населенню в умовах воєнного стану. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року №220 було затверджено Порядок надання гуманітарної допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану, відповідно до якого фінансові ресурси, що надходять для підтримки постраждалого населення, першочергово спрямовуються на задоволення продовольчих потреб, закупівлю продуктів харчування, у тому числі дитячого харчування, питної води, а також організацію їх доставки до місць призначення [38]. Важливим доповненням до зазначеного механізму стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року №224, якою затверджено перелік категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без необхідності проходження окремої процедури погодження. До відповідного переліку були включені продукти харчування, м'ясні та молочні вироби, крупи, овочі, фрукти, консервована продукція, дитяче харчування та інші соціально значущі продовольчі товари [39]. Запровадження спрощеного механізму дозволило значно прискорити доставку допомоги в регіони, які найбільше постраждали внаслідок бойових дій. Водночас було скасовано значну частину бюрократичних процедур та обмежень, що дозволило швидше забезпечувати населення необхідними товарами [38; 40].

Запровадження зазначених механізмів сприяло підтриманню внутрішньої соціально-економічної стабільності в умовах воєнного стану, забезпечуючи оперативніше задоволення базових потреб населення. Особливе значення у забезпеченні продовольчої безпеки України належить міжнародним організаціям. Після початку повномасштабного вторгнення Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, Світова продовольча програма ООН (WFP) та Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO) активізували підтримку України. Зокрема, FAO реалізувала програми підтримки дрібних фермерських господарств, забезпечення аграріїв насінням, обладнанням та фінансовими ресурсами для продовження сільськогосподарського виробництва [29; 36]. Важливо наголосити, що продовольча безпека в умовах війни безпосередньо пов'язана із економічною безпекою держави. Порушення виробництва сільськогосподарської продукції, руйнування логістичної інфраструктури та обмеження експорту негативно впливають на макроекономічну стабільність, валютні надходження та рівень зайнятості населення. Оскільки аграрний сектор традиційно є одним із ключових джерел валютних надходжень України, зниження обсягів експорту зернових культур та олійних культур створює суттєві ризики для фінансової стабільності країни [41; 42]. Водночас досвід функціонування системи продовольчої безпеки України у 2022–2025 роках засвідчив, що оперативність прийняття нормативно-правових рішень дозволила державі уникнути масштабної продовольчої кризи. Незважаючи на військові загрози, Україні вдалося забезпечити стабільне функціонування внутрішнього ринку продовольства, підтримати аграрне виробництво та частково відновити експортні маршрути через механізми міжнародної співпраці та альтернативної логістики.

Попри значну кількість нормативно-правових рішень, ухвалених у період дії воєнного стану, система забезпечення продовольчої безпеки України продовжує стикатися з низкою проблем, що потребують подальшого врегулювання. Насамперед це стосується нестабільності логістичних ланцюгів,

зростання собівартості аграрного виробництва, пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, дефіциту трудових ресурсів та зменшення інвестиційної активності в аграрному секторі [41]. У результаті цього зростають ризики зниження обсягів виробництва продукції, що може негативно позначитися як на внутрішньому продовольчому ринку, так і на експортному потенціалі держави.

Однією з ключових проблем залишається високий рівень залежності продовольчої системи від безпекової ситуації в державі. Частина сільськогосподарських територій залишається забрудненою вибухонебезпечними предметами, що ускладнює використання земель за цільовим призначенням та стримує повноцінне відновлення аграрного виробництва. За оцінками міжнародних організацій, розмінування сільськогосподарських земель є одним із пріоритетних напрямів відновлення продовольчої системи України та забезпечення стабільності аграрного сектору [29].

Важливим напрямом розвитку нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки є гармонізація українського законодавства із правом Європейського Союзу. У межах євроінтеграційних процесів Україна поступово адаптує систему регулювання якості та безпечності харчових продуктів до європейських стандартів. Одним із ключових кроків у цьому напрямі стало впровадження системи контролю безпечності харчових продуктів НАССР, що сприяє підвищенню рівня захисту споживачів і конкурентоспроможності української продукції на міжнародних ринках [36]. У перспективі це може позитивно вплинути як на продовольчу, так і на економічну безпеку держави. Посилення стійкості системи продовольчої безпеки також потребує вдосконалення механізмів державної підтримки аграрного сектору. Доцільним є розширення програм кредитування аграрних підприємств, розвиток страхування сільськогосподарських ризиків, стимулювання інвестицій у переробну промисловість та модернізацію виробництва. Не менш важливим залишається розвиток логістичної інфраструктури, зокрема альтернативних

шляхів експорту аграрної продукції, що виступає важливим чинником підтримання макроекономічної стабільності країни [27; 41; 42].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки України є важливою складовою державної політики, спрямованої на підтримання стабільності аграрного сектору, гарантування доступності продовольства та зміцнення економічної безпеки держави. В умовах воєнного стану особливого значення набуло оперативне прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на підтримку агровиробництва, регулювання земельних відносин, організацію гуманітарної допомоги та забезпечення стабільності внутрішнього продовольчого ринку. Разом із тим подальше вдосконалення нормативно-правового регулювання потребує гармонізації із законодавством Європейського Союзу, посилення державної підтримки аграрного сектору та розвитку механізмів реагування на кризові явища у продовольчій сфері.

1.3. Методичні засади формування критеріїв та показників оцінки продовольчої безпеки країни

Ефективне забезпечення продовольчої безпеки держави потребує не лише функціонування відповідних економічних механізмів, але й наявності комплексної системи оцінювання її рівня. Саме об'єктивна оцінка дозволяє визначити ступінь забезпеченості населення продовольством, виявити потенційні ризики, оцінити ефективність функціонування агропродовольчої системи та сформулювати обґрунтовані управлінські рішення у сфері державної продовольчої політики. Як зазначає І. М. Вахович, забезпечення продовольчої безпеки неможливе без використання системи критеріїв та індикаторів, що дозволяють здійснювати постійний моніторинг продовольчої ситуації та своєчасно реагувати на негативні тенденції [4].

У науковій літературі продовольча безпека розглядається як багатокomпонентна соціально-економічна категорія, оцінювання якої потребує застосування комплексу кількісних та якісних показників [2; 4; 5; 43; 44]. На думку Р. Т. Мудрака, система оцінки продовольчої безпеки повинна враховувати

не лише рівень виробництва продовольства, але й економічну доступність продуктів харчування, їх якість, стабільність забезпечення та рівень продовольчої незалежності держави [3]. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування методичних засад оцінювання, які дозволяють комплексно аналізувати стан продовольчої безпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У міжнародній практиці найбільш поширеним підходом до оцінювання рівня продовольчої безпеки є концепція, запропонована Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO), відповідно до якої продовольча безпека визначається як стан, за якого всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, необхідної для забезпечення активного та здорового способу життя [28].

Відповідно до концепції FAO оцінювання продовольчої безпеки здійснюється через чотири взаємопов'язані складові: фізичну доступність продовольства (availability), економічну доступність (access), якість та ефективність використання продовольства (utilization), а також стабільність продовольчого забезпечення (stability). Саме ці компоненти стали основою для формування сучасних міжнародних систем моніторингу та оцінювання продовольчої безпеки, які використовуються міжнародними організаціями, урядами держав та науковими установами для оцінювання рівня продовольчих ризиків і проведення порівняльного аналізу між країнами [18].

Одним із найбільш поширених міжнародних інструментів комплексного оцінювання продовольчої безпеки є Global Food Security Index (GFSI) — інтегральний індекс продовольчої безпеки, розроблений аналітичним центром Economist Impact. Особливістю цього інструменту є багатофакторний підхід до оцінювання, який охоплює економічну доступність продовольства, фізичну наявність продуктів харчування, якість і безпечність харчування, а також стійкість агропродовольчих систем до ризиків і здатність адаптуватися до кризових умов. Методика GFSI включає понад 60 кількісних і якісних

індикаторів, що дозволяє здійснювати міжнародні порівняння та визначати сильні й слабкі сторони продовольчих систем різних країн [45].

Важливим міжнародним інструментом оцінювання рівня продовольчої безпеки є Інтегрована класифікація фаз продовольчої безпеки (Integrated Food Security Phase Classification, IPC), яка використовується для визначення ступеня тяжкості продовольчих криз, рівня продовольчої небезпеки населення та масштабів гуманітарних загроз. Дана методика була розроблена з метою забезпечення уніфікованого підходу до оцінювання продовольчої ситуації в різних країнах світу та використовується міжнародними організаціями, урядами держав і гуманітарними інституціями для своєчасного виявлення ризиків погіршення продовольчої ситуації та формування механізмів реагування [46].

Методологія IPC передбачає комплексний аналіз сукупності соціально-економічних, демографічних та продовольчих індикаторів, які дозволяють оцінити фактичний стан забезпеченості населення продовольством. До основних критеріїв оцінювання належать рівень смертності населення, поширеність недоїдання, фізична та економічна доступність продовольства, різноманітність харчового раціону, забезпеченість населення водними ресурсами, а також стратегії адаптації домогосподарств до кризових умов. Використання такого комплексного підходу дозволяє не лише визначити поточний стан продовольчої безпеки, але й прогнозувати можливі ризики її погіршення в умовах економічної нестабільності, військових конфліктів, стихійних лих або порушення логістичних ланцюгів постачання [46].

Відповідно до методології IPC виокремлюють п'ять основних фаз продовольчої безпеки, кожна з яких характеризує рівень тяжкості продовольчої ситуації: мінімальна продовольча небезпека (загалом продовольча безпека), хронічна продовольча небезпека, гостра продовольча криза та криза засобів до існування, гуманітарна надзвичайна ситуація, а також голод або гуманітарна катастрофа. Перехід країни або окремих регіонів між фазами свідчить про погіршення або покращення рівня доступу населення до продовольства та потребує відповідного реагування з боку державних органів влади й

міжнародних гуманітарних організацій . З метою більш детального розуміння класифікації рівнів продовольчої безпеки та критеріїв їх оцінювання доцільно розглянути фази IPC, представлені на (рис. 1.2).

Класифікація фаз IPC	Показники
Загалом продовольча безпека	• Рівень смертності • Поширеність недоїдання
Хронічна продовольча небезпека	• Доступ до продовольства / наявність • Різноманітність раціону
Гостра продовольча криза та криза засобів до існування	• Доступ до води/ наявність • Стратегії подолання
Гуманітарна надзвичайна ситуація / Голод / гуманітарна катастрофа	• Активи засобів до існування

Рис. 1.2. Класифікація фаз продовольчої безпеки відповідно до методики IPC

*Джерело: складено на підставі [46].

Використання класифікації IPC дозволяє здійснювати ранню діагностику продовольчих ризиків, оцінювати масштаби гуманітарних криз та своєчасно формувати заходи державної політики, спрямовані на запобігання загостренню продовольчої небезпеки. Особливої актуальності зазначена система оцінювання набуває для країн, які функціонують в умовах економічної нестабільності, військових конфліктів, інфляційних процесів, порушення міжнародної логістики та криз у продовольчому секторі, оскільки дозволяє оперативно виявляти найбільш вразливі групи населення та визначати необхідний рівень державної підтримки [46].

Зі свого боку, українські науковці акцентують увагу на необхідності адаптації міжнародних підходів до оцінювання продовольчої безпеки до національних умов функціонування економіки. Так, С. М. Кваша та Є. М.

Стариченко підкреслюють, що використання виключно міжнародних індикаторів не завжди дозволяє повною мірою врахувати специфіку продовольчої безпеки окремої держави, оскільки економічні, демографічні та інституційні особливості можуть істотно впливати на результати оцінювання. У зв'язку з цим науковці акцентують увагу на необхідності поєднання міжнародних методик із національними системами показників, адаптованими до умов розвитку конкретної країни [2].

В Україні методичні засади оцінювання продовольчої безпеки формуються на основі національної нормативно-правової бази, що враховує міжнародні підходи до моніторингу продовольчої безпеки та особливості функціонування внутрішнього продовольчого ринку. Правове регулювання системи оцінювання здійснюється через сукупність нормативних документів, серед яких ключове значення мають Постанова Кабінету Міністрів України № 1379 від 05.12.2007 р., Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р., а також Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року [47; 48; 49].

Національна система оцінювання передбачає використання комплексу кількісних і якісних критеріїв, які дозволяють визначити рівень фізичної та економічної доступності продовольства, достатність споживання основних продуктів харчування, ступінь продовольчої незалежності держави, енергетичну цінність раціону населення, ємність внутрішнього ринку та стабільність функціонування продовольчої системи. Сукупний аналіз зазначених критеріїв дає змогу комплексно оцінити рівень продовольчої безпеки держави та своєчасно виявляти потенційні ризики її погіршення [47–49].

Одним із важливих критеріїв фізичної забезпеченості населення продовольством є виробництво зерна в розрахунку на одну особу населення, що характеризує рівень продовольчої самодостатності держави та її можливості щодо формування стратегічних резервів. Як зазначає М. М. Бабич, в Україні рівень забезпеченості зерном на одну особу є одним із найбільш показових

індикаторів продовольчої незалежності країни, оскільки дозволяє оцінити здатність аграрного сектору забезпечувати внутрішні потреби населення та формувати експортний потенціал [50].

Розрахунок показника виробництва зерна на одну особу населення здійснюється за формулою (1.1).

(1.1)

$$B_{zo} = \frac{B_z}{\chi_n}$$

де B_{zo} – обсяг виробництва зерна в розрахунку на одну особу, т/особу;

B_z – валовий обсяг виробництва зернових та зернобобових культур за звітний період, тонн;

χ_n – середньорічна чисельність наявного населення країни, осіб.

За міжнародними оцінками, пороговим значенням продовольчої безпеки вважається виробництво не менше 0,8–1,0 т зерна на одну особу на рік [18]. Україна традиційно демонструє високі показники виробництва зернових культур, що забезпечує не лише внутрішні потреби населення, але й формує значний експортний потенціал аграрного сектору.

Іншим важливим індикатором оцінювання фізичної доступності є коефіцієнт самозабезпечення продовольством, який характеризує здатність держави забезпечувати внутрішній попит за рахунок власного виробництва. Розрахунок показника здійснюється за формулою (1.2).

(1.2)

$$K_{cz} = \frac{ВП}{СП} \times 100\%$$

де ВП – обсяг внутрішнього виробництва продукції;

СП – сукупне внутрішнє споживання продукції.

Якщо значення показника перевищує 100 %, це свідчить про профіцит виробництва та наявність експортного потенціалу. Значення нижче 100 % вказує на залежність країни від імпорتنих поставок продовольства [4].

Наступним важливим індикатором є економічна доступність продовольства, що визначає можливість населення придбати необхідний обсяг якісних продуктів відповідно до рівня доходів. Для оцінювання використовується показник частки витрат домогосподарств на харчування, який розраховується за формулою (1.3).

(1.3)

$$E_{\partial} = \frac{BX}{CB} \times 100\%$$

де E_{∂} – показник економічної доступності продовольства (частка витрат на харчування), %;

BX – витрати домогосподарства на харчування (включаючи харчування поза домом) за звітний період, грн;

CB – сукупні витрати домогосподарства за звітний період, грн.

За оцінками FAO, чим вищою є частка витрат на харчування, тим нижчим є рівень економічної доступності продовольства та добробуту населення. У розвинених країнах цей показник зазвичай становить 10–15 %, тоді як у країнах із нижчим рівнем доходів він може перевищувати 40–50 % [28]. В Україні частка витрат домогосподарств на харчування традиційно залишається відносно високою, що свідчить про обмежену економічну доступність окремих видів продовольства для населення [9].

Як зазначає Р. Т. Мудрак, достатність споживання продовольства є одним із найбільш інформативних критеріїв оцінки продовольчої безпеки, оскільки дозволяє визначити рівень відповідності фактичного харчування населення

фізіологічним потребам організму [3]. Науковець підкреслює, що відхилення від раціональних норм харчування може свідчити про зниження економічної доступності продовольства та виникнення ризиків погіршення здоров'я населення.

Для оцінювання достатності споживання використовується коефіцієнт достатності споживання продовольства, який визначається як співвідношення фактичного рівня споживання до нормативного та розраховується за формулою (1.4).

(1.4)

$$K_{\text{вс}} = \frac{\Phi C}{PН} \times 100\%$$

$K_{\text{вс}}$ – коефіцієнт відповідності фактичного споживання раціональним нормам, %;

ΦC – фактичний рівень споживання конкретного продукту харчування в розрахунку на одну особу за рік, кг/особу;

$PН$ – раціональна (нормативна) норма споживання даного продукту за рекомендаціями МОЗ або FAO, кг/особу.

Значення показника більше або дорівнює 1 свідчить про достатній рівень забезпечення населення відповідним видом продовольства, тоді як значення менше 1 вказує на дефіцит споживання та потенційні ризики погіршення якості харчування. Для визначення рівня забезпеченості населення продовольством здійснюється порівняння фактичного рівня споживання продуктів харчування з раціональними нормами, що використовуються у вітчизняній системі оцінювання продовольчої безпеки. Аналіз фактичного рівня споживання основних продуктів харчування населенням України проведено на основі останніх доступних офіційних статистичних даних Державної служби статистики України за 2021 рік, що дає змогу оцінити ступінь відповідності фактичного споживання рекомендованим нормам харчування [51].

Для оцінювання використовувалися індикатори продовольчої безпеки, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2007 року №1379, а також Норми фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії, затверджені Наказом МОЗ України №1073 від 03 вересня 2017 року, які враховують сучасні міжнародні рекомендації щодо раціонального харчування та базуються на стандартах Всесвітньої організації охорони здоров'я та Європейського союзу з безпечності харчових продуктів [49; 52]. При цьому раціональні норми споживання основних продуктів харчування в розрахунку на одну особу на рік (м'ясо, риба, молоко, яйця, овочі, фрукти, хлібопродукти тощо) використовуються у вітчизняних дослідженнях продовольчої безпеки та ґрунтуються на офіційних статистичних матеріалах і нормативних документах України. В основу аналізу покладено підхід, представлений у матеріалі «Структура харчування населення України протягом 2000–2021 років та Стратегія продовольчої безпеки України», у якому узагальнено статистичні дані Державної служби статистики України, Кабінету Міністрів України та Міністерства охорони здоров'я України щодо рекомендованих показників харчування населення [53].

З метою оцінювання рівня продовольчої безпеки доцільним є порівняння раціональних норм споживання продовольства із фактичним рівнем його споживання населенням України наведено в (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Достатність фактичного споживання основних продуктів харчування населенням України у 2021 р.

Групи харчових продуктів	Одиниці	Норма	2021 рік	Відхилення від норми, %
М'ясо та м'ясні продукти	кг	80	53	–33,8 %

Групи харчових продуктів	Одиниці	Норма	2021 рік	Відхилення від норми, %
Молоко та молочні продукти	кг	380	201.5	–47 %
Яйця, шт.	шт	290	272	–6,2 %
Хлібні продукти	кг	101	92.7	–8,2
Картопля	кг	124	132.4	+6,8
Овочі та баштанні прод. культури	кг	161	165.9	+3
Плоди, ягоди та виноград	кг	90	59.0	–34,4
Риба та рибні продукти	кг	20	13.2	–34
Цукор	кг	38	28.5	–25
Олія	кг	13	13.6	+4,6 %

*Джерело: складено на підставі [51; 52].

Аналіз наведених у таблиці показників свідчить про наявність суттєвих відхилень між раціональними нормами харчування та фактичним рівнем споживання окремих груп продовольчих товарів населенням України. Найбільше недоспоживання спостерігається щодо молока та молочних продуктів, фактичний рівень споживання яких у 2021 році становив лише 201,5 кг на одну особу, що є на 47,0 % нижчим від рекомендованої норми. Значне відставання також характерне для плодів, ягід та винограду (–34,4 %), риби та рибних продуктів (–34,0 %) та м'яса і м'ясопродуктів (–33,8 %), що свідчить

про недостатній рівень забезпечення населення повноцінними джерелами білка, вітамінів і мікроелементів [36; 38].

Водночас окремі групи продуктів демонструють рівень споживання, близький до нормативного або такий, що перевищує його. Зокрема, овочі та баштанні культури перевищують рекомендований рівень на 3,0 %, картопля — на 6,8 %, а олія — на 4,6 %. Подібна структура харчування свідчить про переважання у раціоні населення більш доступних продуктів рослинного походження та скорочення споживання дорожчої продукції тваринного походження, що є характерним для періодів економічної нестабільності та зниження купівельної спроможності населення [39]. Споживання яєць (–6,2 %), хлібних продуктів (–8,2 %) та цукру (–25,0 %) демонструє менше відхилення від нормативних значень, однак у сукупності зі зниженим рівнем споживання м'яса, риби та молочної продукції це може свідчити про дисбаланс харчування населення та недостатнє забезпечення організму необхідними поживними речовинами [37].

Усе вищезазначене свідчить про те, що фактична структура споживання продовольства населенням України не повною мірою відповідає раціональним нормам харчування, що негативно впливає на рівень продовольчої безпеки країни. За таких умов особливого значення набуває необхідність підвищення економічної доступності якісного продовольства, підтримки внутрішнього виробництва соціально значущих продуктів та формування ефективних механізмів забезпечення продовольчої безпеки в умовах економічної нестабільності [36].

Поряд із аналізом структури споживання продуктів харчування важливим індикатором продовольчої безпеки виступає добова енергетична цінність раціону населення, яка характеризує рівень забезпечення організму енергією та відображає якість харчування. Згідно з рекомендаціями МОЗ України та міжнародних організацій, оптимальний рівень енергетичної цінності раціону дорослого населення залежно від віку, статі та рівня фізичної активності має

становити в середньому 2500–2700 ккал на добу [52]. Розрахунок добової енергетичної цінності раціону населення здійснюється за формулою (1.5).

(1.5)

$$EC_{доб} = \sum (M_i \times K_i)$$

де $EC_{доб}$ – добова енергетична цінність раціону харчування населення, ккал;

M_i – маса спожитого i -го продукту, г;

K_i – калорійність відповідного продукту, ккал на 1 г (або 100 г залежно від методики розрахунку);

i – окремий вид продукту харчування.

За останніми доступними статистичними оцінками Державної служби статистики України, у 2021 р. середньодобова енергетична цінність харчового раціону населення становила 2779 ккал на одну особу, що загалом забезпечувало базові енергетичні потреби населення, однак не повною мірою відповідало принципам збалансованого харчування для окремих соціально-демографічних груп [35]. Аналіз структури споживання продуктів харчування свідчить про суттєве переважання продукції рослинного походження у формуванні енергетичної цінності раціону населення. За даними Державної служби статистики України, 1882 ккал на одну особу на добу забезпечувалося саме за рахунок продукції рослинництва, що вказує на домінування у структурі харчування більш доступних за ціною продуктів порівняно з джерелами тваринного білка [51]. Така структура споживання частково пояснює наявне недоспоживання м'яса, риби та молочних продуктів, оскільки в умовах зниження купівельної спроможності населення домогосподарства частіше переорієнтовуються на дешевші продукти рослинного походження, які забезпечують базову калорійність раціону.

Важливим критерієм оцінювання продовольчої безпеки є стабільність продовольчого забезпечення, яка характеризує здатність держави підтримувати безперервне постачання продовольства незалежно від впливу внутрішніх чи

зовнішніх факторів. Стабільність продовольчої системи визначається стійкістю аграрного виробництва, рівнем залежності від імпорту, станом логістичної інфраструктури, коливаннями цін на продовольчі товари, рівнем державних резервів та адаптивністю продовольчого ринку до кризових явищ [36]. На думку О. А. Никоненко, забезпечення стабільності продовольчої системи повинно розглядатися як один із пріоритетних напрямів державної економічної політики, оскільки навіть за достатнього рівня виробництва продовольства нестабільність логістики, цінові коливання або висока імпортозалежність можуть спричиняти суттєві ризики для населення [54].

Іншим ключовим індикатором стабільності продовольчої безпеки виступає рівень імпортозалежності продовольчого ринку, який характеризує ступінь залежності країни від зовнішніх поставок продуктів харчування, який розраховується за формулою (1.6).

(1.6)

$$K_{iz} = \frac{I}{B_{\text{вн}}} \times 100\%$$

де I - обсяг імпорту даного товару або сировини за звітний період (у вартісному вираженні або в натуральних одиницях — тоннах);

B – обсяг власного (вітчизняного) виробництва підприємства або галузі;

E – обсяг експорту (віднімається, оскільки ця продукція виходить з внутрішнього ринку і не споживається всередині);

$B_{\text{вн}}$ – загальний обсяг внутрішнього споживання на ринку ($B + I - E$).

Зростання значення показника свідчить про посилення залежності держави від імпортних поставок, що підвищує вразливість внутрішнього продовольчого ринку до зовнішніх економічних шоків, змін валютного курсу, транспортних обмежень та нестабільності міжнародних ринків [34].

За даними Державної служби статистики України, до 2021 року Україна зберігала високий рівень самозабезпечення зерновими культурами, соняшниковою олією, яйцями та м'ясом птиці, однак залишалася залежною від імпорту риби, окремих видів фруктів, морепродуктів, насіннєвого матеріалу та деяких видів агротехнологічної продукції [39]. Така структура споживання свідчить про необхідність диверсифікації джерел постачання та зміцнення внутрішнього виробничого потенціалу. Суттєвим елементом стабільності продовольчої системи є також цінова доступність продовольства, оскільки навіть за достатнього фізичного обсягу продукції значне зростання цін може обмежувати доступ населення до якісного харчування. Як зазначає О. М. Шебаніна, інфляційні процеси та коливання цін на продукти харчування є одним із найбільш чутливих факторів впливу на продовольчу безпеку, особливо для соціально вразливих категорій населення [9].

На думку науковців С. М. Кваша та Є. М. Стариченко, сучасна система оцінювання продовольчої безпеки повинна включати не лише традиційні показники виробництва та споживання, але й індикатори стійкості агропродовольчих систем, адаптивності внутрішнього ринку та рівня економічної вразливості населення [41]. У своїй праці «Моніторинг та оцінка індикаторів продовольчої безпеки України в кризових умовах» О. М. Шебаніна акцентує увагу на необхідності розширення системи моніторингу шляхом використання інтегральних індексів, які враховують регіональні диспропорції у забезпеченні населення продовольством, відмінності у рівнях доходів та особливості споживчої поведінки домогосподарств [9].

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА АНАЛІЗ РОЛІ ПрАТ «ЄННІ ФУДЗ» В ЇЇ ФОРМУВАННІ

2.1. Економічна ситуація в Україні та її вплив на продовольчу безпеку

Об'єктивне оцінювання впливу макроекономічного середовища на стан продовольчої безпеки держави потребує безпосереднього практичного застосування методичного інструментарію, обґрунтованого у підрозділі 1.3. «Методичні засади формування критеріїв та показників оцінки продовольчої безпеки країни» даного дослідження. Відповідно до визначених теоретико-методичних засад, продовольча безпека не може розглядатися відірвано від загальної кон'юнктури національного ринку, фінансово-кредитної політики та рівня платоспроможності громадян. Ключовими детермінантами, що визначають спроможність домогосподарств забезпечувати фізіологічні потреби в їжі, є рівень інфляції, динаміка середньої номінальної заробітної плати та індекс реальної заробітної плати, які у своїй синергії формують показник економічної доступності продовольства (E_d). Саме зазначені показники дозволяють визначити рівень купівельної спроможності населення та можливість забезпечення базових потреб у продовольстві в умовах економічної нестабільності.

Протягом 2021–2025 років економічне середовище України характеризувалося суттєвими макроекономічними коливаннями, які значною мірою вплинули на продовольчу безпеку держави. Найбільш вагомими факторами стали інфляційні процеси, зміна рівня доходів населення, коливання реальної заробітної плати, порушення логістичних ланцюгів постачання, а також структурні трансформації аграрного сектору внаслідок повномасштабної війни. Одним із найбільш чутливих індикаторів впливу економічної ситуації на продовольчу безпеку виступає рівень інфляції, оскільки саме зростання споживчих цін безпосередньо впливає на економічну доступність продовольства.

Для комплексного ретроспективного аналізу зазначених процесів та детальної оцінки динаміки купівельної спроможності населення сформовано систему макроекономічних індикаторів, представлену у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Вплив макроекономічних показників на економічну доступність продовольства в Україні у 2021–2025 р.р.

Рік	Рівень інфляції, %	Середня заробітна плата, грн	Індекс реальної заробітної плати, %
2021	10,0	14 017,8	112,0
2022	26,6	14 847,0	91,4
2023	5,1	17 442,0	103,7
2024	12,0	21 473,0	114,4
2025	8,0	н. д.*	н. д.*

* Примітка. н. д. — немає офіційних консолідованих даних Державної служби статистики України на момент завершення дослідження.

** Джерело: складено на підставі офіційних даних [55]; [56]; [57].

Аналіз наведених у таблиці 2.1. показників свідчить про суттєвий вплив макроекономічної ситуації на рівень економічної доступності продовольства в Україні. Протягом досліджуваного періоду спостерігалися значні коливання інфляційних процесів, динаміки заробітної плати та реальних доходів населення, що безпосередньо впливало на можливість домогосподарств забезпечувати власні продовольчі потреби. У 2021 році економічна ситуація в Україні залишалася відносно стабільною, що позитивно відобразилося на рівні купівельної спроможності населення. Попри інфляцію на рівні 10,0 %, індекс реальної заробітної плати становив 112,0 %, що свідчило про перевищення темпів зростання доходів населення над темпами підвищення споживчих цін. За таких умов економічна доступність продовольства, розрахована за формулою (1.3), залишалася відносно стабільною, а населення мало можливість підтримувати споживання основних груп продовольчих товарів.

Суттєве погіршення економічної ситуації відбулося у 2022 році, коли повномасштабне військове вторгнення спричинило різке посилення інфляційного тиску. Рівень інфляції зріс до 26,6 %, що стало одним із найвищих показників за останні роки. Одночасно індекс реальної заробітної плати знизився до 91,4%, що свідчило про фактичне скорочення купівельної спроможності населення. У результаті значна частина домогосподарств була змушена скорочувати витрати на окремі групи продовольчих товарів та переорієнтовуватися на дешевші продукти харчування. Спираючись на теоретичний підхід Амартії Сена щодо «прав доступу» (entitlement approach), розглянутий у підрозділі 1.1. «Суть та зміст категорії «продовольча безпека»», можна стверджувати, що загроза продовольчій безпеці України у цей період виникла не через фізичну відсутність аграрної сировини, а через обмеженість фінансових можливостей споживачів реалізувати право доступу до неї на ринку.

У 2023 році спостерігалось поступове відновлення макроекономічної стабільності. Завдяки адаптації бізнесу до умов воєнного стану, стабілізації валютного ринку та реалізації заходів державної економічної політики темпи інфляції знизилися до 5,1%, а індекс реальної заробітної плати зріс до 103,7 %. Це свідчило про часткове відновлення рівня реальних доходів населення та певне покращення економічної доступності продовольства. Позитивна тенденція продовжилася і в 2024 році, коли індекс реальної заробітної плати досяг 114,4 %, а середня заробітна плата суттєво зросла до 21473,0 гривень. Водночас збереження інфляції у 2024 році на рівні 12,0% продовжувало чинити тиск на структуру споживчих витрат населення, особливо вразливих соціальних груп. У 2025 році, попри подальше номінальне зростання оплати праці, інфляційні процеси продовжували залишатися одним із ключових факторів впливу на продовольчу безпеку, утримуючись на рівні близько 8,0 %.

Суттєве зростання споживчих цін найбільшою мірою позначилося саме на продовольчому ринку, оскільки продукти харчування належать до товарів першої необхідності, від яких населення не може повністю відмовитися навіть в умовах зниження доходів. У результаті домогосподарства були змушені

змінювати структуру споживання, надаючи перевагу більш доступним продовольчим товарам та скорочуючи споживання продукції з вищою вартістю. Це безпосередньо деформувало структуру споживання, базові параметри якої для докризового періоду було наведено в таблиці 1.1. Наявне ще у 2021 році хронічне недоспоживання молока та молочних продуктів (–47,0%), плодів та ягід (–34,4%), риби та рибних продуктів (–34,0 %), а також м'яса та м'ясопродуктів (–33,8%) у період воєнного стану лише загострилося. Домогосподарства почали масово заміщувати дорогі джерела тваринного білка дешевшими вуглеводними компонентами рослинного походження (картопля, хлібопродукти, крупи), які перевищували нормативні значення споживання. Така структура харчування свідчить про виникнення ризиків «прихованого голоду» та дисбалансу раціону.

Важливим критерієм оцінювання економічної доступності є частка витрат домогосподарств на харчування у структурі сукупних споживчих витрат. В умовах економічної нестабільності, інфляційних процесах та скорочення реальних доходів ця частка традиційно зростає, що свідчить про погіршення показника (E_d) та зниження загального рівня добробуту за міжнародними критеріями (законом Енгеля). В умовах воєнного стану значна частина населення була змушена скорочувати витрати на непродовольчі товари та послуги, концентруючи більшу частину доходів саме на забезпеченні базових фізіологічних потреб у харчуванні, що особливо гостро проявилось серед вразливих категорій: пенсіонерів, ВПО та багатодітних родин.

Аналіз макроекономічних маркерів України за 2021–2025 рр. доводить, що криза платоспроможного попиту та трансформація структури споживання стали головними викликами для вітчизняного виробничого сектору. Зміна споживчої поведінки та вимушена орієнтація населення на бюджетні сегменти продовольства безпосередньо трансформували ринкове середовище для підприємств харчової промисловості, що потребує детального дослідження їхньої фінансово-господарської діяльності на мікрорівні.

2.2. Оцінка формування окремих елементів продовольчої безпеки в підприємницьких організаціях на прикладі ПрАТ «Єнні Фудз»

Продовольча безпека як категорія реалізується не лише на макрорівні – через обсяги аграрного виробництва, рівень інфляції чи купівельну спроможність населення, а й через конкретні виробничі організації, які щоденно постачають продукти на внутрішній ринок. В умовах воєнного стану та макроекономічної нестабільності ця мікроекономічна складова набуває особливого значення: здатність окремого підприємства підтримувати безперервність виробництва, зберігати канали збуту і адаптуватися до кризових умов безпосередньо визначає фізичну доступність продовольства для населення.

Особливу роль у цьому контексті відіграють виробники продукції з тривалим терміном зберігання. Харчові концентрати, бакалія та продукти швидкого приготування здатні забезпечувати базові потреби населення навіть за умов порушення логістичних маршрутів, нестабільного енергозабезпечення або тимчасового зниження платоспроможності споживачів. Саме на цьому сегменті спеціалізується ПрАТ «Єнні Фудз» – підприємство, обране об'єктом мікроекономічного аналізу в межах цього підрозділу.

Для розуміння сучасного стану підприємства та природи його стійкості необхідний короткий ретроспективний огляд. Свою історію ПрАТ «Єнні Фудз» веде з 1862 року, коли в Одесі було засновано пивоварне виробництво під керівництвом німецького підприємця Йогана Фрідріха Єнні. Упродовж понад 160 років існування підприємство неодноразово кардинально змінювало виробничий профіль. Переломним став 1936 рік: виробництво переорієнтували на харчові концентрати тривалого зберігання для потреб армії та цивільного населення — саме тоді сформувався асортимент, що залишається основою діяльності компанії донині: супи, каші, киселі, кавові напої та продукти швидкого приготування. У повоєнний період тривала послідовна модернізація потужностей і розширення лінійки; у 1967 році підприємство першим в Українській РСР налагодило виробництво розчинної кави. Ця багаторічна

здатність до трансформації не просто історичний факт, а інституційна характеристика, що пояснює стійкість підприємства у складних умовах 2023–2025 років.

Сьогоднішня продуктова лінійка підприємства органічно вписується у систему продовольчої безпеки країни. Харчові концентрати, сухі суміші, кадова продукція та напої швидкого приготування поєднують три критично важливі властивості: тривалий термін придатності, цінову доступність для широких верств населення та простоту транспортування і зберігання. На відміну від виробників швидкопсувної продукції, ПрАТ «Єнні Фудз» функціонує у сегменті, де перебої в логістиці, сезонні коливання або тимчасове скорочення попиту не спричиняють критичних операційних втрат. Ця структурна особливість забезпечує підприємству відносно вищий рівень стійкості та підвищує його значення як постачальника в кризових ситуаціях.

Необхідно також враховувати зовнішні умови, в яких підприємство діяло у 2022–2025 роках. До основних дестабілізуючих факторів належали: порушення логістичних маршрутів, суттєве подорожчання сировини та енергоресурсів, прискорена інфляція, дефіцит трудових ресурсів та зміна структури споживчого попиту внаслідок зниження реальних доходів населення. Для підприємств Одеського регіону зазначені виклики поглиблювалися постійними ризиками, пов'язаними з функціонуванням портової та транспортної інфраструктури. Частковим буфером стало державне регуляторне послаблення: Постанова Кабінету Міністрів України №314 дозволила підприємствам здійснювати частину процедур на декларативній основі, що знизило ризики зупинки виробництва та сприяло збереженню обсягів випуску харчової продукції.

З метою кількісної оцінки адаптивності підприємства в зазначених умовах проведено аналіз основних виробничо-господарських показників ПрАТ «Єнні Фудз» за 2023–2025 роки. Досліджено динаміку чистого доходу від реалізації, чистого прибутку, рентабельності продажів, а також вартості оборотних активів, основних засобів та валюти балансу. Вибір зазначених індикаторів обумовлений необхідністю комплексної оцінки не лише фінансової результативності

підприємства, але й рівня збереження його виробничого потенціалу, ресурсної стійкості та спроможності підтримувати безперервність постачання продукції в умовах нестабільного ринкового середовища. Зведені дані представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка виробничо-господарських показників ПрАТ «Єнні Фудз» у 2023–2025 р.р.

Виробничо-господарські індикатори	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2025 р. до 2023 р., %
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	78 754.60	64 013.10	73 366.50	93,16
Чистий прибуток, тис. грн.	1 077.20	972.50	656.90	61
Рентабельність продажів, %	9	1,4	1,5	x
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	17767,05	18304,6	18643,75	105
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	51843,6	55848,15	54591,8	105,3
Валюта балансу, тис. грн.	69713,2	74200,15	73240	105

* Джерело: складено на підставі річного звіту ПрАТ Єнні Фудз 2023-2025 р.р. (Додаток А; Б; В).

Загальна картина, що вимальовується з даних таблиці 2.2., є неоднозначною: фінансові результати підприємства погіршилися, однак ресурсна база збереглася і навіть зросла. Ця розбіжність є ключем до правильного розуміння стану підприємства. Чистий дохід від реалізації продукції у 2025 році склав 73366,5 тис. грн, що становить 93,16% від рівня 2023 року. Загальне скорочення виручки на 6,84% може бути наслідком

зниження споживчої активності, зміни структури попиту або посилення конкурентного тиску. Водночас утримання доходів на рівні понад 93% від базового значення в умовах тривалої воєнної нестабільності свідчить про збереження попиту на продукцію підприємства та утримання ключових ринкових позицій. Варто відзначити, що у 2024 році спостерігалось більш суттєве просідання – до 64013,1 тис. грн, однак вже у 2025 році підприємство частково відновило обсяги реалізації, що підтверджує його адаптивний потенціал.

Більш критична ситуація склалась у показниках прибутковості. Чистий прибуток скоротився з 1077,2 тис. грн у 2023 році до 972,5 тис. грн у 2024 році та до 656,9 тис. грн у 2025 році, тобто до 61% від базового рівня. Рентабельність продажів впала з 9% у 2023 році до 1,4% у 2024 році та незначно відновилась до 1,5% у 2025 році. Головними чинниками є зростання собівартості внаслідок подорожчання сировини, логістики та енергоресурсів – процеси, характерні для всієї переробної харчової промисловості в умовах інфляційного тиску. Рівень маржинальності 1,5% залишається вкрай низьким і сигналізує про необхідність структурного зниження питомих витрат. Принципово важливим є те, що підприємство не перейшло до збиткової моделі функціонування. Збереження позитивного фінансового результату, нехай і скромного, означає, що операційні витрати перекриваються доходами і підприємство утримує базову економічну життєздатність. Для харчових підприємств переробної галузі в кризові періоди це не є само собою зрозумілим: чимало учасників ринку в аналогічних умовах фіксують збитки.

Контрастом до погіршення прибутковості слугує позитивна динаміка активів. Середньорічна вартість оборотних активів зросла з 17767,05 тис. грн у 2023 році до 18643,75 тис. грн у 2025 році стався приріст 5%. Середньорічна вартість основних засобів збільшилась на 5,3%: з 51843,6 тис. грн до 54591,8 тис. грн, що свідчить про підтримання або часткове оновлення матеріально-технічної бази. Валюта балансу у 2025 році склала 73240,0 тис. грн, це на 5% більше порівняно з 2023 роком. Таким чином, попри скорочення прибутковості,

підприємство нарощує загальну вартість активів, зберігає виробничі запаси та підтримує операційний цикл у робочому стані.

Подібна управлінська стратегія – збереження виробничого потенціалу на тлі тимчасового зниження рентабельності є економічно виправданою для підприємств зі сформованою ринковою нішею. Надмірне скорочення запасів сировини, логістичних резервів або технічної бази в кризовий період здатне призвести до втрати ринкових позицій та унеможливити швидке відновлення виробництва після покращення кон'юнктури. ПрАТ «Єнні Фудз» фактично реалізує модель стабілізаційного розвитку, за якої поточні фінансові втрати компенсуються збереженням інфраструктури для майбутнього зростання.

Зовнішнє ринкове середовище формує для підприємства низку структурних можливостей. На внутрішньому ринку України спостерігається стале зростання попиту на продукти швидкого приготування, кавові суміші та функціональне харчування. Така тенденція зумовлена зміною споживчих звичок, урбанізацією та практичними реаліями воєнного часу. Ці категорії формують основу асортименту підприємства, що створює передумови для нарощування обсягів реалізації без докорінної зміни виробничого профілю. Перспективним залишається також розвиток продукції середнього цінового сегменту, яка поєднує доступність для споживачів із достатнім рівнем маржинальності для підприємства. Реалізація цього потенціалу потребує цілеспрямованих інвестицій у модернізацію. Автоматизація фасувальних процесів, цифровий контроль складських запасів, оптимізація логістики та оновлення енергоємного обладнання здатні суттєво знизити виробничу собівартість навіть за незмінного обсягу випуску. В умовах рентабельності 1,5% скорочення питомих витрат на кілька відсоткових пунктів матиме відчутний позитивний вплив на фінансовий результат. Додатковим ресурсом зростання є зміцнення бренду, поглиблення співпраці з національними торговельними мережами та розвиток каналів електронної комерції.

Таким чином, ПрАТ «Єнні Фудз» за підсумками 2023–2025 років постає як підприємство зі складною, але керованою фінансовою ситуацією та збереженим

виробничим потенціалом. Зниження прибутковості є реальним викликом, що вимагає системної відповіді передусім у частині зниження витрат і розширення маржинального асортименту. Водночас позитивна динаміка активів, збереження позитивного фінансового результату та відповідність продуктового портфеля поточним ринковим тенденціям формують достатню базу для поступового відновлення ефективності. З позиції продовольчої безпеки підприємство зберігає свою функціональну роль: воно продовжує стабільно постачати внутрішній ринок продукцією тривалого зберігання та демонструє інституційну спроможність підтримувати цю функцію в умовах тривалої нестабільності.

2.3. Аграрний сектор як фактор забезпечення продовольчої безпеки країни

Аграрний сектор виступає фундаментом продовольчої безпеки України: саме він формує фізичну наявність продовольства на внутрішньому ринку, забезпечує сировинну базу переробної промисловості та генерує значну частку валютних надходжень через експорт. Водночас масштаб аграрного виробництва лише один із вимірів продовольчої безпеки. Не менш важливим є те, наскільки структура цього виробництва відповідає реальним потребам населення у збалансованому харчуванні. Саме ця відповідність, або її відсутність стає предметом аналізу в цьому підрозділі.

Методологічне застереження: значна частина деталізованих статистичних даних щодо фактичного споживання продовольства, балансів ресурсів та забезпеченості окремими групами продуктів публікується Державною службою статистики України із часовою затримкою, а в умовах воєнного стану частина інформації має обмежений характер. З огляду на це базовим роком аналізу обрано 2021 рік як останній рік повного статистичного забезпечення, який дозволяє сформувати достовірну й методично коректну оцінку продовольчої безпеки до початку повномасштабних воєнних трансформацій.

До початку повномасштабного вторгнення Україна входила до числа провідних світових виробників сільськогосподарської продукції. Найбільш

конкурентоспроможними були зернове господарство, виробництво олійних культур та овочівництво. Ці напрями не лише повністю покривали внутрішні потреби, а й формували потужний експортний потенціал. Натомість тваринництво, молочна галузь і садівництво тривалий час демонстрували менш стабільну динаміку, поступово накопичуючи структурні дисбаланси. Центральним об'єктом аналізу є протиріччя між аграрною потужністю на рівні макропоказників і дефіцитом окремих стратегічно важливих груп продовольства.

Для розуміння природи цих дисбалансів необхідно спочатку оцінити структуру самого виробництва. Аналіз рослинницького сектору України у 2021 році демонструє виразну орієнтацію на експортно привабливі культури, а саме зернові та олійні, при відносно скромних обсягах виробництва плодово-ягідної продукції. Зведені дані представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Основні показники виробництва сільськогосподарських культур в Україні у
2021 році

Культура	Площа зібрана, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. т
Пшениця	7090,2	45,3	32151,0
Кукурудза	5481,8	76,8	42109,9
Соняшник	6665,1	24,6	16392,4
Соя	1322,9	26,4	3493,2
Буряк цукровий фабричний	226,6	479,1	10853,9
Картопля	1283,2	166,4	21356,3
Овочеві	460,8	215,4	9935,2
Плодові та ягоди	190,5	117,3	2235,1
Баштанні продовольчі	61,8	81,2	503,2

*Джерело: складено за даними статистичного збірника [58].

Наведені дані підтверджують, що рослинництво України у 2021 році мало виразний дуалістичний характер. З одного боку – вражаючі масштаби у зернових та олійних: кукурудза дала 42,1 млн т при урожайності 76,8 ц/га, пшениця – 32,2 млн т при площі збирання понад 7 млн га, соняшник – 16,4 млн т. Ці показники забезпечували Україні статус глобального аграрного учасника та формували основу валютних надходжень від агроекспорту. Достатньо потужними залишалися також виробництво картоплі (21,4 млн т), овочів (9,9 млн т) та цукрового буряку (10,9 млн т), що підтримувало відносну самодостатність за цими товарними групами.

З іншого боку – виробництво плодів та ягід становило лише 2,2 млн т при зібраній площі 190,5 тис. га, а баштанних продовольчих культур 0,5 млн т. Це різке контрастує з обсягами зернового виробництва і вже на рівні сировини сигналізує про потенційний дефіцит вітамінної продукції для населення. Орієнтація галузі на високорентабельні експортні культури поступово посилювала дисбаланс між рослинницьким та тваринницьким секторами.

Тваринницька галузь виступає другим ключовим складником продовольчої безпеки з точки зору забезпечення населення м'ясом та молоком і упродовж 2019–2021 років демонструвала стійку негативну динаміку. Цю тенденцію кількісно відображають дані таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин в Україні
у 2019-2021 р.р.

Вид тварин	2019 р.р.	2020 р.р.	2021 р.р.	Відносне порівняння 2021 р. до 2019 р., %
Велика рогата худоба	3092,0	2874,0	2644,0	85,51
у тому числі корови	1788,5	1673,0	1544,0	86,32
Свині	5727,4	5876,2	5608,8	98
Вівці та кози	1204,5	1140,4	1094,3	91
у тому числі вівці	658,8	621,0	607,1	92,15

Птиця свійська всіх видів	220485,8	200651,9	202243,1	91,7
---------------------------	----------	----------	----------	------

*Джерело: складено на підставі даних Державної служби статистики України за 2019 – 2021 роки [59].

Найбільш тривожним є скорочення поголів'я великої рогатої худоби: з 3092,0 тис. голів у 2019 році до 2644,0 тис. у 2021 році мінус 448,0 тис. голів, або 14,5% за два роки. Особливо критична ситуація з коровами, бо їх чисельність скоротилась з 1788,5 до 1544,0 тис. голів (–13,7%). Оскільки саме корови визначають обсяги виробництва молока, скорочення їх поголів'я безпосередньо пояснює пізніше виявлений дефіцит молочної продукції. У свинарстві після незначного зростання у 2020 році поголів'я у 2021 році знову просіло до 5 608,8 тис. голів проти 5727,4 тис. у 2019 році. Основними стримувачами розвитку галузі залишалися висока собівартість кормів, епізоотичні ризики та недоінвестованість. Скорочення торкнулось і дрібної рогатої худоби: поголів'я овець та кіз зменшилося з 1204,5 до 1094,3 тис. голів. Єдиним відносно стабільним сегментом лишалося птахівництво: після просідання у 2020 році до 200,7 млн голів поголів'я птиці частково відновилося у 2021 році до 202,2 млн, що дозволило зберегти виробництво м'яса птиці та яєць на прийнятному рівні.

Таким чином, до 2021 року тваринницька галузь накопичила системні структурні проблеми, які неминуче мали відобразитися на рівні фактичного споживання населення. Щоб оцінити це безпосередньо, звернемося до порівняння виробничих показників із раціональними нормами споживання та фактичним рівнем споживання продовольства. Результати зведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Оцінка рівня забезпечення населення основними продуктами харчування та продовольчої безпеки України у 2021 році

Група продуктів харчування	Рациональна норма, кг/рік на 1 особу	Загальна річна потреба, тис. тонн	Фактичне виробництво, тис. тонн	Фактичне споживання, кг/рік на 1 особу	Коефіцієнт самозабезпечення	Коефіцієнт достатності споживання	Оцінка ситуації та безпековий поріг (≥ 1)
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на зерно)	101,0	4 200,4	69 689,1	105,0	16,59	1,04	$K \geq 1$
М'ясо та м'ясопродукти	80,0	3 327,1	2438	53,8	0,73	0,67	$K < 1$
Молоко та молокопродукти	380,0	15 803,6	5946,2	212,0	0,38	0,56	$K < 1$
Овочі та баштанні	161,0	6 695,7	10438	164,0	1,56	1,02	$K \geq 1$
Плоди, ягоди та виноград	90,0	3 743,0	2499	57,3	0,67	0,64	$K < 1$

*Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України за 2021 рік [58;59].

Дані таблиці розкривають принципово важливий парадокс: країна з одним із найвищих у світі рівнів аграрного виробництва на душу населення одночасно зафіксувала суттєве недоспоживання за трьома з п'яти ключових продовольчих груп.

Хліб та хлібопродукти – це єдиний сегмент, де ситуація є однозначно позитивною. Фактичне споживання (105 кг на особу) перевищило раціональну норму (101 кг), коефіцієнт достатності споживання ($K_{дс}$) досяг 1,04, а коефіцієнт самозабезпечення ($K_{сз}$) – 16,59. Останнє означає, що внутрішнє виробництво зернових перевищує річну потребу населення більш ніж у 16 разів: переважна частина продукції орієнтована на експорт. Водночас надмірна частка

хлібопродуктів у структурі споживання може свідчити про заміщення дорожчих джерел білка – м'яса та молока – більш доступними продуктами рослинного походження.

Овочі та баштанні – це другий сегмент із задовільними показниками. Фактичне споживання (164 кг) майже збіглося з нормою (161 кг), $K_{дс} = 1,02$, $K_{сз} = 1,56$. Внутрішнє виробництво перевищує потребу на 56%, що пояснюється сприятливими природно-кліматичними умовами та вагомою роллю домогосподарств у вирощуванні овочів.

М'ясо та м'ясопродукти демонструють перший тривожний розрив. При раціональній нормі 80 кг на особу фактичне споживання становило лише 53,8 кг– $K_{дс} = 0,67$. Населення отримувало лише дві третини від науково обґрунтованої потреби в тваринному білку. $K_{сз} = 0,73$ підтверджує, що внутрішнє виробництво не покриває навіть фактичного (заниженого) попиту. Причини закономірно пов'язані з динамікою поголів'я, проаналізованою вище: висока собівартість, тривалий цикл відновлення стада та обмежена купівельна спроможність частини населення.

Молоко та молокопродукти – найгостріший структурний дефіцит. При раціональній нормі 380 кг на особу фактичне споживання становило лише 212 кг, $K_{дс} = 0,56$: населення отримувало трохи більше половини фізіологічної потреби. $K_{сз} = 0,38$ — це означає, що власне виробництво покривало менше 40% річної потреби. Молочний сектор є найвразливішим місцем у системі продовольчого забезпечення України, і його стан прямо детермінований скороченням поголів'я корів упродовж 2019–2021 років.

Плоди, ягоди та виноград формують третю зону дефіциту. Фактичне споживання – 57,3 кг при нормі 90 кг, $K_{дс} = 0,64$, $K_{сз} = 0,67$. Населення споживало лише 64% від рекомендованого рівня. Основні причини — сезонність виробництва, недостатній розвиток садівництва, значні втрати при зберіганні та висока вартість фруктів для значної частини споживачів. Виробничий потенціал галузі (2,2 млн т у 2021 році) явно недостатній для покриття потреби населення в 3,7 млн т. Для завершення загальної оцінки

продовольчої безпеки необхідно також проаналізувати рівень імпортозалежності агропродовольчого ринку. Розрахунок здійснено за методикою підрозділу 1.3. «Методичні засади формування критеріїв та показників оцінки продовольчої безпеки країни» Результати представлено у таблиці 2.6.

Агрегований показник імпортозалежності (13,6%) не перевищує безпекового порогу в 20% і свідчить про загальну здатність вітчизняного агросектору забезпечувати внутрішній ринок власним виробництвом. Однак цей показник приховує глибоку внутрішню нерівномірність: сировинна домінанта зернових та олійних культур в українському аграрному експорті «розводнює» агреговану залежність від імпорту, маскуючи реальний дефіцит у молочному, м'ясному та плодово-ягідному сегментах. Таким чином, низька макроімпортозалежність не є синонімом збалансованої продовольчої безпеки.

Таблиця 2.6.

Оцінка рівня імпортозалежності агропродовольчої продукції України у
2021 році

Показник	Значення
Імпорт агропродовольчої продукції, млн дол. США	4 372,5
Експорт агропродовольчої продукції, млн дол. США	27 700,0
Рівень імпортозалежності, %	13,6
Безпековий поріг	≤ 20 %

*Джерело: складено на базі статистичних даних 2021 року [58] та розраховано формулою 1.6.

Узагальнення результатів аналізу другого розділу дозволяє сформулювати кілька системних висновків. По-перше, продовольча безпека України у 2021 році формувалася під одночасним впливом трьох рівнів: макроекономічного (купівельна спроможність та інфляція), мікроекономічного (стійкість виробничих підприємств) та галузевого (структура аграрного виробництва). По-

друге, попри потужний аграрний потенціал у рослинництві, тваринницька галузь накопичила стійкий дефіцит виробничого потенціалу, що безпосередньо обумовило недоспоживання м'яса та молока. По-третє, аналіз діяльності ПрАТ «Єнні Фудз» підтвердив, що мікроекономічний рівень є невід'ємною складовою системи продовольчого забезпечення: навіть в умовах фінансового тиску 2023–2025 років підприємство зберегло виробничу стійкість та продовжило постачання стратегічно важливої продукції тривалого зберігання.

Таким чином, ключовими структурними викликами продовольчої безпеки України залишаються системний дефіцит молочної та м'ясної продукції, а також недостатній рівень забезпечення населення плодами та ягодами. Усунення цих диспропорцій потребує не точкових заходів, а комплексної модернізації тваринництва, молочного господарства та садівництва із залученням сучасних агроекологічних і технологічних рішень, що й стане предметом дослідження у третьому розділі.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

3.1. Удосконалення правового забезпечення продовольчої безпеки країни

Глобальні виклики останніх років, від кліматичних змін до геополітичної напруженості, перетворили продовольчу безпеку з галузевої проблеми на ключовий елемент національної стійкості. Здатність держави забезпечувати населення достатньою кількістю безпечних харчових продуктів безпосередньо визначає рівень соціальної стабільності, темпи інфляції та ступінь залежності від зовнішніх поставок.

Для України з її потужним аграрним потенціалом ця проблема стоїть особливо гостро. Попри провідну роль агропромислового комплексу в національному експорті, модель державного регулювання продовольчої сфери залишається недостатньо пристосованою до нових реалій. Кліматична нестабільність, логістичні обмеження, воєнно-економічні виклики та структурна нерівномірність між галузями аграрного виробництва – всі ці фактори формують загрози, на які чинна нормативна база фактично не передбачає системної відповіді. Зараз система оцінювання продовольчої безпеки в Україні має переважно аналітичний характер і не супроводжується автоматичним запуском механізмів державного реагування у випадку погіршення показників. У результаті державне управління залишається переважно реактивним, коли рішення ухвалюються вже після виникнення дефіциту, скорочення виробництва або різкого підвищення цін.

Водночас проблема продовольчої безпеки не може розглядатися виключно через призму фізичних обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Навіть за умов значного аграрного потенціалу держава може залишатися вразливою до внутрішніх дисбалансів у разі структурних дисбалансів у виробництві, сировинної орієнтації експорту чи відсутності дієвих механізмів прогнозування. Саме тому ключову роль відіграє правове забезпечення продовольчої безпеки, яке визначає здатність держави завчасно реагувати на

потенційні загрози та утримувати внутрішній продовольчий ринок у стабільному стані. В Україні відсутній окремий Закон України «Про продовольчу безпеку», який би комплексно визначав правові, організаційні та інституційні засади формування державної продовольчої політики. Наявне нормативне регулювання охоплює лише окремі аспекти функціонування продовольчої системи та міститься у різних нормативно-правових актах, що суттєво ускладнює формування цілісного механізму державного управління у цій сфері. Зокрема, окремі питання забезпечення продовольчої безпеки регулюються Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» [62], Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [63], Законом України «Про державний матеріальний резерв» [64], а також низкою підзаконних нормативно-правових актів: Постанова КМУ «Про затвердження Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки» [65], Постанова КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників» [66], Постанова КМУ «Про державну підтримку тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури» [67]. Водночас окремі напрями розвитку агропродовольчої сфери визначаються документами стратегічного планування, зокрема Постанова КМУ «Національна економічна стратегія на період до 2030 року» [68], Постанова КМУ «Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року» [69].

Зазначені документи не формують єдиного правового механізму забезпечення продовольчої безпеки, оскільки не містять комплексного визначення її індикаторів, механізмів моніторингу, критеріїв оцінювання ризиків, порядку кризового реагування та відповідальності органів державної влади за підтримання належного рівня продовольчої стійкості.

Ключовим елементом удосконалення правового забезпечення продовольчої безпеки України має стати законодавче закріплення чіткої системи державного регулювання продовольчих ризиків. У межах спеціального Закону України «Про

продовольчу безпеку» доцільно передбачити комплекс правових механізмів, спрямованих не на усунення наслідків уже наявних кризових явищ, а на їх своєчасне прогнозування, попередження та мінімізацію. Реалізація такого підходу потребує передусім закріпити у Законі України «Про продовольчу безпеку» систему індикаторів продовольчої безпеки, яка визначатиме порядок державного моніторингу та критерії оцінювання рівня продовольчої стійкості країни. До переліку таких індикаторів пропонується включити коефіцієнт самозабезпечення основними видами продовольства (self-sufficiency ratio), рівень імпортозалежності, коефіцієнт достатності споживання відповідно до раціональних норм, обсяги стратегічних продовольчих резервів, індекс економічної доступності продовольства та показники регіональної продовольчої забезпеченості.

Крім того, у межах зазначеного законодавчого механізму необхідно встановити граничні безпечні значення ключових індикаторів, відхилення від яких повинно виступати правовою підставою для застосування механізмів державного реагування. Зокрема, йдеться про запровадження інструментів підтримки внутрішнього виробництва, розширення програм аграрного страхування, коригування механізмів державного резервування або тимчасове застосування стабілізаційних заходів на внутрішньому ринку продовольства. Законодавче закріплення таких положень дозволить сформувати більш ефективну систему управління продовольчими ризиками та забезпечити перехід від реактивної до превентивної моделі державного регулювання.

Передусім у Законі України «Про продовольчу безпеку» необхідно визначити мінімальні порогові значення коефіцієнта самозабезпечення за стратегічними видами продовольства. Зважаючи на сучасний стан внутрішнього агропродовольчого ринку України та міжнародну практику оцінювання продовольчої стійкості, обґрунтованим видається встановлення мінімального безпечного рівня самозабезпечення молочною продукцією не нижче 80 %, м'ясною продукцією — 85 %, овочевою продукцією — 90 %, а плодово-ягідною продукцією — не менше 75 %. Зниження показників нижче встановлених

нормативних меж повинно виступати підставою для застосування державних стабілізаційних інструментів, спрямованих на підтримку внутрішнього виробництва та мінімізацію ризику дефіциту окремих видів продовольства.

Показовим у цьому аспекті є досвід Німеччини, де Федеральне міністерство продовольства та сільського господарства (BMEL) систематично здійснює моніторинг показника Selbstversorgungsgrad (рівень самозабезпечення), що використовується для оцінювання продовольчої автономності країни та виявлення ризиків імпортозалежності. Отримані результати використовуються під час формування аграрної політики, підтримки окремих секторів виробництва та прогнозування ризиків внутрішнього ринку [70; 71].

Окремої уваги потребує рівень імпортозалежності як один із ключових індикаторів продовольчої стійкості держави. З урахуванням міжнародної практики та підходів до оцінювання продовольчої безпеки гранично допустимий рівень імпортозалежності стратегічних видів продовольства необхідно законодавчо визначити на рівні не більше 20 % внутрішнього споживання. Перевищення зазначеного порогу повинно розглядатися як правова підстава для запровадження механізмів стимулювання внутрішнього виробництва, розширення програм підтримки аграрного сектору, розвитку внутрішньої переробки або тимчасового коригування зовнішньоторговельної політики.

Водночас законодавчого закріплення потребує також мінімальний рівень стратегічних продовольчих резервів, порядок їх формування та механізми оновлення. У чинному законодавстві України питання резервування регулюються переважно Законом України «Про державний матеріальний резерв», однак механізми формування продовольчих запасів залишаються недостатньо деталізованими, особливо щодо продукції повсякденного споживання [64]. У зв'язку з цим доцільним видається визначення на нормативному рівні мінімальних резервів зерна, борошна, круп, овочів тривалого зберігання, консервованої продукції та молочних продуктів із пролонгованим терміном

придатності, що дозволить підвищити стійкість продовольчої системи у кризових умовах.

Запровадження законодавчо визначених безпечних порогів дозволить сформувати правовий механізм раннього виявлення продовольчих ризиків та забезпечить перехід від реактивної моделі управління до превентивного регулювання, орієнтованого на своєчасне попередження кризових явищ, а не лише усунення їх наслідків.

Водночас слід зазначити, що окремі елементи системи моніторингу продовольчих ризиків в Україні вже функціонують, однак їх використання залишається фрагментарним та недостатньо інтегрованим. На сучасному етапі інформаційне забезпечення державного регулювання продовольчої безпеки формується на основі даних Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної митної служби України, Укргідрометцентру та інших інституцій [72;73;74;75]. Зокрема, здійснюється збір інформації щодо врожайності сільськогосподарських культур, обсягів виробництва, зовнішньоторговельного обороту, цінової динаміки та кліматичних умов.

Однак чинна система має низку суттєвих недоліків. По-перше, інформація надходить із різних джерел без єдиного координаційного механізму, що ускладнює оперативне виявлення продовольчих ризиків. По-друге, значна частина статистичних показників формується із часовим лагом, унаслідок чого державні органи фактично реагують уже після виникнення кризових явищ. По-третє, чинне законодавство не передбачає автоматичного запуску стабілізаційних механізмів у разі погіршення ключових індикаторів продовольчої безпеки, що істотно знижує ефективність превентивного державного регулювання.

У зв'язку з цим доцільним видається не створення принципово нової системи, а модернізація вже існуючого механізму державного моніторингу шляхом його нормативно-правового вдосконалення. Передусім у Законі України «Про продовольчу безпеку» необхідно передбачити функціонування єдиної

інтегрованої цифрової системи продовольчого моніторингу, яка забезпечуватиме автоматизований обмін даними між Державною службою статистики України, Державною митною службою України, Міністерством аграрної політики та продовольства України, Укргідрометцентром та іншими органами державної влади. Показовим у цьому аспекті є досвід Канади, де система моніторингу агропродовольчих ризиків інтегрована у механізми державного управління через федерально-провінційні програми Sustainable Canadian Agricultural Partnership, а також інструменти AgriInsurance, AgriRecovery та AgriStability [76–78]. Особливістю канадської моделі є те, що результати моніторингу безпосередньо пов'язані із запуском механізмів державної підтримки. Наприклад, у випадку істотного зниження врожайності, різкого скорочення доходів аграрних виробників або виникнення природних катастроф автоматично активізуються механізми страхових компенсацій та фінансової підтримки виробників.

Ще одним важливим напрямом удосконалення правового забезпечення продовольчої безпеки України в умовах сучасних викликів має стати розвиток механізмів аграрного страхування та кризової підтримки виробників, оскільки стійкість внутрішнього продовольчого ринку безпосередньо залежить від здатності аграрного сектору протистояти кліматичним, економічним та воєнним ризикам. За умов посилення негативного впливу посух, повеней, зниження врожайності, логістичних обмежень та зростання виробничих витрат особливого значення набуває формування ефективної системи правового захисту аграрних виробників, здатної забезпечити стабільність внутрішнього виробництва стратегічних видів продовольства.

На сучасному етапі в Україні вже функціонує Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», який передбачає можливість компенсації частини страхових платежів аграрним виробникам [79]. Водночас чинний механізм агрострахування залишається недостатньо ефективним через обмежений рівень державної участі, нестабільність фінансування програм підтримки та низький

рівень охоплення виробників страховими інструментами. У результаті значна частина аграрних підприємств залишається фінансово вразливою до природно-кліматичних ризиків, що безпосередньо впливає на стабільність внутрішнього виробництва продовольства та рівень продовольчої безпеки держави.

Разом із тим удосконалення механізмів агрострахування не потребує створення принципово нової системи або значного розширення бюджетних видатків. Доцільним видається модернізація вже існуючого законодавчого механізму шляхом внесення змін до чинного законодавства. Передусім потребує нормативного закріплення система часткової компенсації страхових платежів, запровадження кризових компенсацій у разі масових втрат урожаю та встановлення спеціальних програм підтримки виробників стратегічних видів продовольства. Крім того, доцільно передбачити механізм автоматичного запуску державної підтримки у випадку різкого скорочення виробництва, досягнення критичних показників самозабезпечення або настання надзвичайних природних явищ.

Показовим у цьому аспекті є досвід Франції, де державна підтримка аграрного сектору інтегрована у систему забезпечення продовольчої стійкості через механізми Спільної аграрної політики Європейського Союзу (Common Agricultural Policy, CAP), систему державного моніторингу ризиків та програми підтримки стратегічних виробників [80]. Важливою особливістю французької моделі є поєднання механізмів державного регулювання із системою фінансової підтримки аграрного сектору, яка активізується у випадку погіршення виробничих показників, кліматичних ризиків або порушення стабільності внутрішнього продовольчого ринку. Значна увага приділяється підтримці виробників стратегічних видів продовольства, розвитку локального виробництва та зниженню критичної імпоротної залежності.

Більше того, у Франції функціонують механізми компенсаційної підтримки аграрних виробників у випадку втрати врожаю внаслідок несприятливих кліматичних умов, а також програми стабілізації окремих секторів виробництва через державне та європейське фінансування. Важливою перевагою такого

підходу виступає його превентивний характер, оскільки державне втручання здійснюється ще до виникнення глибоких кризових дисбалансів на продовольчому ринку.

Для України адаптація окремих елементів французького досвіду могла б полягати не у механічному копіюванні іноземної моделі, а у вдосконаленні вже існуючого законодавчого механізму агрострахування та кризової підтримки виробників. Зокрема, доцільним видається законодавче закріплення взаємозв'язку між системою державного моніторингу продовольчої безпеки та механізмами кризової підтримки аграрного сектору. Досягнення критичних порогових значень продовольчих індикаторів повинно виступати правовою підставою для автоматичного запуску компенсаційних програм, механізмів страхового відшкодування та інструментів підтримки виробників стратегічної продукції. Такий підхід дозволить підвищити стійкість агропродовольчого сектору, мінімізувати ризики дефіциту окремих видів продовольства та знизити потребу у значних державних витратах на подолання наслідків кризових явищ.

3.2. Сталий розвиток підприємств харчової промисловості як головний напрям забезпечення продовольчої безпеки

У сучасних умовах розвитку національної економіки питання забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості набуває особливого значення, оскільки саме ця галузь безпосередньо впливає на рівень продовольчої безпеки держави. Харчова промисловість формує основу внутрішнього продовольчого ринку, забезпечує населення продуктами харчування, створює додану вартість та виступає одним із ключових секторів економіки. Від стабільності її функціонування значною мірою залежить рівень забезпечення населення якісною та безпечною продукцією, стійкість національного ринку продовольства, а також здатність держави реагувати на економічні та соціальні виклики.

Сучасні трансформаційні процеси суттєво впливають на діяльність підприємств харчової промисловості, ускладнюючи їх функціонування під

впливом низки економічних, технологічних та соціальних факторів. Серед основних викликів доцільно виокремити зростання вартості енергетичних ресурсів, нестабільність логістичних ланцюгів, посилення конкуренції, зміну споживчих уподобань, необхідність дотримання міжнародних стандартів якості та екологічної безпеки. Додатковим дестабілізуючим чинником для українських підприємств стали воєнні ризики, що супроводжуються руйнуванням інфраструктури, ускладненням постачання сировини та зниженням інвестиційної активності. За таких обставин забезпечення сталого розвитку підприємств стає необхідною передумовою підтримання стабільності продовольчої системи держави.

У науковій літературі сталий розвиток підприємств розглядається як процес забезпечення довгострокової економічної стійкості шляхом гармонійного поєднання економічної, соціальної та екологічної складових функціонування. Для підприємств харчової промисловості такий підхід має особливе значення, оскільки виробничі процеси галузі характеризуються високою матеріало- та енергоємністю, залежністю від сировинної бази та необхідністю постійного контролю якості продукції. З огляду на це сталий розвиток доцільно розглядати не лише як напрям підвищення економічної ефективності, але і як основу забезпечення безперервності виробництва продовольства та мінімізації ризиків продовольчої нестабільності.

Однією з ключових умов забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості є досягнення балансу між економічними результатами діяльності, екологічною безпекою виробництва та соціальною відповідальністю бізнесу. Економічна складова передбачає забезпечення прибутковості, підвищення конкурентоспроможності продукції, модернізацію виробничих процесів та оптимізацію витрат. Водночас екологічна складова орієнтована на раціональне використання природних ресурсів, скорочення виробничих відходів та зниження негативного впливу на навколишнє середовище. Соціальна складова охоплює питання створення безпечних умов праці, розвитку людського капіталу та підтримання соціальної стабільності в регіонах

функціонування підприємств. Основні складові сталого розвитку підприємств харчової промисловості наведено на рисунку 3.1.

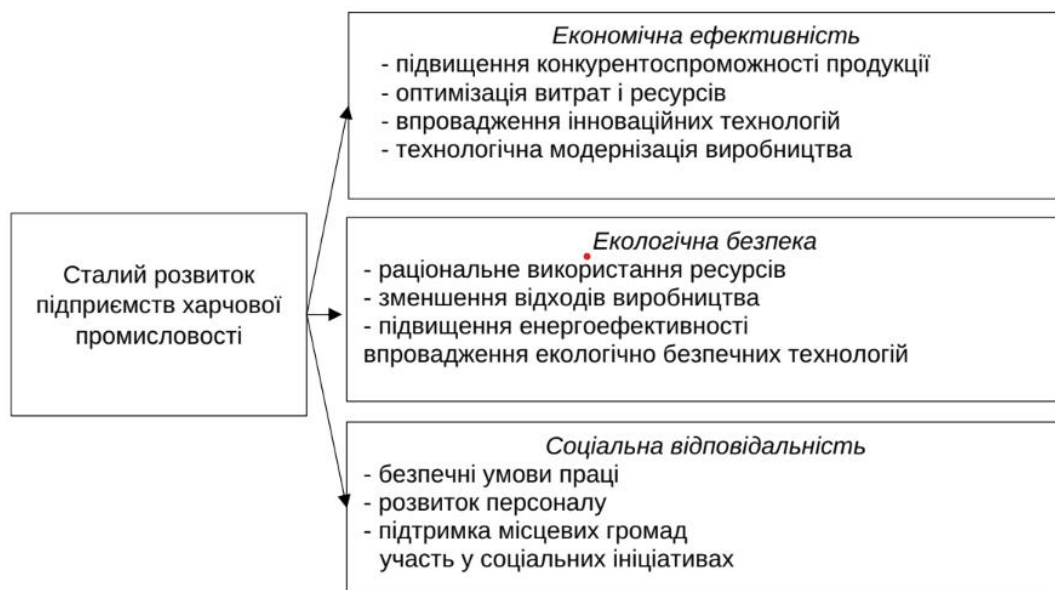

Рис. 3.1. Сталий розвиток підприємств харчової промисловості [81].

Представлені на рисунку 3.1. складові свідчать про те, що забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості неможливе без комплексного підходу до управління виробничими процесами. Орієнтація виключно на економічні результати без урахування екологічних та соціальних аспектів може призвести до виснаження ресурсної бази, погіршення якості продукції та втрати конкурентних позицій. У свою чергу, інтеграція принципів сталого розвитку дозволяє підприємствам не лише підтримувати стабільність виробництва, але й створювати умови для довгострокового функціонування в умовах ринкової нестабільності.

Особливе місце у забезпеченні сталого розвитку підприємств харчової промисловості займає інноваційна діяльність, яка дозволяє підвищити адаптивність підприємств до змін зовнішнього середовища. У сучасних умовах впровадження інновацій є необхідною передумовою модернізації виробництва, підвищення ефективності використання ресурсів та забезпечення стабільності функціонування підприємств. Інновації у харчовій промисловості можуть реалізовуватися у вигляді впровадження нових технологій виробництва,

оновлення асортименту продукції, автоматизації виробничих процесів, удосконалення систем логістики та цифровізації управління.

Технологічна модернізація підприємств дозволяє суттєво знизити рівень виробничих витрат, підвищити продуктивність праці та скоротити використання енергетичних ресурсів. Особливої актуальності це набуває в умовах нестабільності енергетичних ринків та постійного зростання вартості сировини. Використання сучасного обладнання, автоматизованих систем контролю якості та цифрових платформ управління виробничими процесами сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємств і забезпечує можливість оперативного реагування на зміни ринкової кон'юнктури. Разом із технологічними змінами важливого значення набуває формування цілісного механізму інноваційного забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості. Його ефективність визначається рівнем взаємодії інноваційних, фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів, які забезпечують можливість реалізації стратегічних цілей розвитку підприємства. Механізм інноваційного забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості наведено на рисунку 3.2.

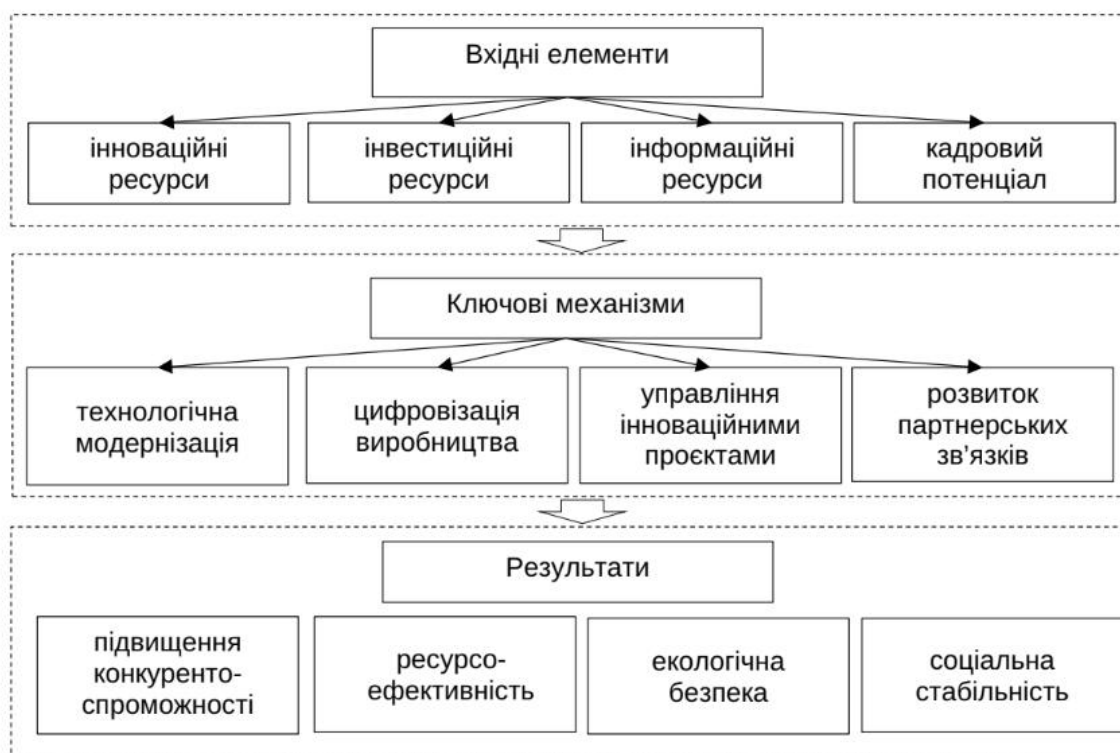

Рис. 3.2. Механізм інноваційного забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості [81].

Як свідчать дані рисунку 3.2., основою інноваційного розвитку підприємств є поєднання інвестиційних, інформаційних та кадрових ресурсів із сучасними механізмами управління. Технологічна модернізація виробництва, цифровізація процесів, розвиток партнерських зв'язків та впровадження інноваційних управлінських підходів формують основу підвищення конкурентоспроможності підприємств. У результаті досягається зростання ресурсної ефективності, покращення якості продукції, підвищення екологічної безпеки та зміцнення ринкових позицій підприємств.

Одним із важливих напрямів забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості є впровадження принципів циркулярної економіки, які передбачають раціональне використання ресурсів, мінімізацію відходів виробництва та повторне використання сировини. Для підприємств галузі це має особливе значення, оскільки харчове виробництво супроводжується

значними обсягами побічної продукції, яка може бути використана повторно або перероблена для отримання додаткової економічної вигоди.

Застосування циркулярних підходів дозволяє підприємствам підвищити рівень ресурсної ефективності, зменшити витрати на утилізацію відходів та скоротити залежність від зовнішніх постачальників сировини. Крім економічного ефекту, впровадження принципів циркулярної економіки позитивно впливає на екологічну ситуацію, оскільки сприяє скороченню негативного впливу виробництва на довкілля. Для підприємств харчової промисловості це є не лише фактором підвищення ефективності, але й важливою умовою відповідності міжнародним стандартам виробництва та зростання довіри споживачів.

У забезпеченні сталого розвитку значну роль відіграє цифровізація виробничих і логістичних процесів. Використання сучасних цифрових платформ управління запасами, автоматизованих систем моніторингу якості продукції та інформаційних систем планування дозволяє підприємствам підвищити точність прогнозування попиту, скоротити втрати продукції та забезпечити ефективніше використання ресурсів. У сучасних умовах саме цифрові технології формують основу для підвищення гнучкості підприємств і їх здатності швидко адаптуватися до змін ринкового середовища. Не менш вагомим чинником забезпечення сталого розвитку є розвиток кадрового потенціалу підприємств. Високий рівень професійної підготовки персоналу, здатність працівників до освоєння сучасних технологій та впровадження інновацій значною мірою визначають ефективність діяльності підприємства. Саме тому інвестування у розвиток людського капіталу, підвищення кваліфікації персоналу та формування безпечних умов праці повинні розглядатися як один із пріоритетних напрямів розвитку підприємств харчової промисловості.

Результатом упровадження інноваційних підходів, технологічної модернізації та принципів циркулярної економіки є формування конкурентних переваг підприємств харчової промисловості. Конкурентоспроможне

підприємство має вищий рівень стійкості до економічних ризиків, можливість швидше адаптуватися до змін ринку та ефективніше використовувати наявні ресурси. Водночас підвищення конкурентоспроможності безпосередньо впливає на рівень продовольчої безпеки держави, оскільки забезпечує стабільність виробництва продукції та зменшує ризики перебоїв у постачанні продовольства. Вплив інновацій циркулярної економіки на формування конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості представлено на рисунку 3.3.

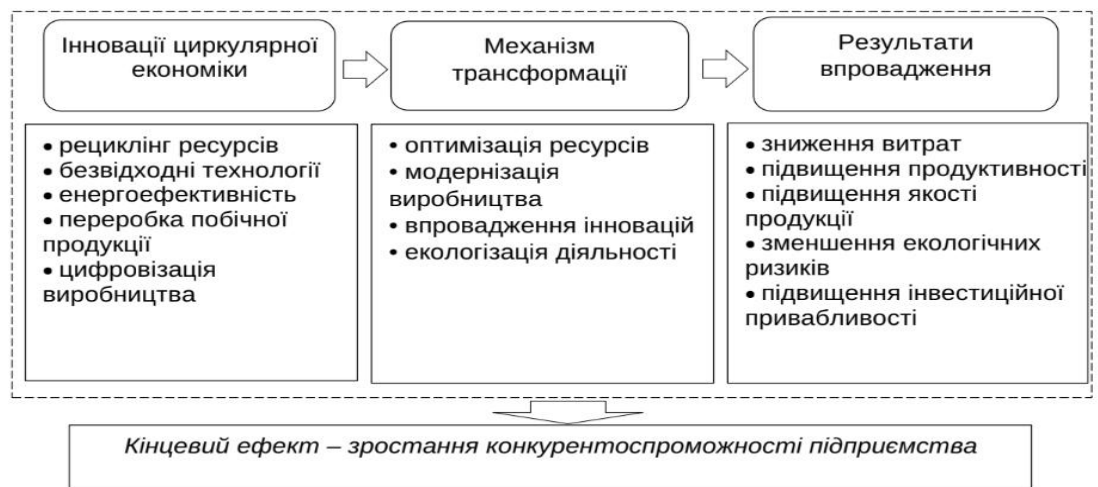

Рис. 3.3. Вплив інновацій циркулярної економіки на формування конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості [81].

З урахуванням вищезазначеного, сталий розвиток підприємств харчової промисловості виступає одним із ключових напрямів забезпечення продовольчої безпеки держави, оскільки забезпечує стабільність виробничих процесів, підвищення ефективності використання ресурсів та безперервність постачання якісної продукції на внутрішній ринок. У сучасних умовах досягнення довгострокової стійкості підприємств потребує комплексного підходу, який передбачає впровадження інновацій, модернізацію виробництва, розвиток кадрового потенціалу та інтеграцію принципів циркулярної економіки в систему управління підприємством.

3.3. Агроекологічні основи зміцнення продовольчої безпеки в Україні в контексті європейського зеленого курсу

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України потребує переходу від констатації наявних дисбалансів до пошуку практичних механізмів їх подолання. В умовах посилення вимог до якості харчування населення, екологізації виробничих процесів та підвищення стійкості агропродовольчих систем особливого значення набуває впровадження інструментів, здатних забезпечити одночасне зростання продуктивності, раціональне використання ресурсів та довгострокову стабільність внутрішнього продовольчого ринку.

У цьому контексті вагомим значення набувають підходи, закладені в межах Європейського зеленого курсу (European Green Deal) та стратегії «Від ферми до виделки» (Farm to Fork Strategy), які орієнтовані на модернізацію аграрного виробництва через розвиток технологічних інновацій, підтримку екологічно орієнтованих моделей господарювання, цифровізацію виробничих процесів та оптимізацію використання природних ресурсів. Практика країн Європейського Союзу свідчить, що системне впровадження зазначених підходів дозволяє не лише підвищити ефективність окремих галузей сільського господарства, але й поступово скоротити структурні дисбаланси у забезпеченні населення продовольством. З огляду на це доцільним є дослідження успішного досвіду окремих європейських країн, які змогли досягти відчутних результатів у розвитку найбільш проблемних сегментів аграрного виробництва. Подальший аналіз зосереджено на вивченні практичних механізмів трансформації молочного сектору Польщі, м'ясного тваринництва Данії та плодово-ягідного напрямку Нідерландів, результати яких можуть бути адаптовані до сучасних умов України з метою поступового зміцнення продовольчої безпеки держави.

Еталонною моделлю успішної трансформації та подолання структурного дефіциту в молочній галузі через впровадження європейських стандартів є досвід Польщі, чиї офіційні статистичні дані за період інтеграції до спільного ринку ЄС наведено у (Додаток А). Динаміка вартості виробництва коров'ячого молока у Польщі демонструє стабільний довгостроковий підйом: з 8475,3 млн PLN у 2005 році вона зросла до 16911,4 млн PLN у 2020 році (початок активної фази Зеленого курсу), а у 2022 році досягла рекордних 29088,9 млн PLN.

Базовий індекс зростання галузі у 2022 році склав 343,2 % відносно рівня 2005 року, а частка молока в структурі всього польського тваринництва закріпилася на рівні 34,2 %, що підтверджує статус молочного сектору як головного локомотива аграрної економіки країни. Для визначення точної, математично обґрунтованої швидкості розвитку польської моделі автором було розраховано середньорічний темп приросту (CAGR — Compound Annual Growth Rate) на основі ланцюгових індексів за весь 17-річний період. Зведені дані представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Розрахунок середньорічного темпу приросту (CAGR) молочного сектору
Польщі

Показник розвитку галузі	Базове значення (2005 р.), млн PLN	Фінальне значення (2022 р.), млн PLN	Формула розрахунку середньорічного темпу приросту	Чистий щорічний ефект
Виробництво коров'ячого молока	8475,3	29088,9	$\left(\frac{29\,088,9}{8\,475,3} \right)^{\frac{1}{17}} - 1$	+7,52 % на рік

* Джерело: складено на підставі наведених даних у (Додаток Д).

Цей розрахунок доводить, що завдяки системній підтримці екологічно орієнтованих сімейних ферм, модернізації кормової бази та розвитку сільськогосподарської кооперації, молочний сектор Польщі впродовж майже двох десятиліть стабільно зростає у середньому на 7,52 % щороку. Цей чистий показник галузевої динаміки є офіційним фактичним базисом для побудови вітчизняних прогнозних моделей.

Застосування отриманих європейських орієнтирів та розробленого автором коригуючого коефіцієнта адаптації ($K_{ад} = 0,5$) дозволяє сформулювати реалістичний макроекономічний прогноз подолання молочної кризи в Україні. Розрахований еталонний середньорічний темп приросту Польщі (7,52 %) під

впливом коефіцієнта адаптації трансформується у прогнозний очікуваний темп приросту вітчизняного виробництва молока на рівні 3,76 % на рік ($7,52\% \times 0,5$).

Упровадження комплексу агроекологічних інструментів (державне стимулювання кооперативів, оптимізація раціонів годівлі та використання технологій автоматизованого моніторингу) дозволить Україні вийти на цей плановий показник. За умови досягнення зазначеного середньорічного темпу (3,76 %), обсяг вітчизняного виробництва молока вже за перші три роки прогнозованого періоду спроможний сумарно зрости на 11,7 % (з урахуванням складного відсотка), що забезпечить збільшення валових зборів з базових 5946,2 тис. т до 6642,5 тис. т. Відповідно, прогнозований коефіцієнт самозабезпечення держави молочною продукцією підвищиться з поточної деструктивної позначки 0,38 до 0,42. Хоча зазначені прогнозні зміни не забезпечать миттєвого досягнення стовідсоткової продовольчої автаркії у короткостроковому періоді через глибину початкової кризи, вони запустять стійку та незворотну тенденцію до поступового скорочення структурних дисбалансів і створять надійний науково-технологічний фундамент для забезпечення довгострокової продовольчої безпеки України у межах її євроінтеграційного поступу.

Не менш гострою та такою, що потребує негайної технологічної трансформації в контексті вимог Європейського зеленого курсу, є ситуація у вітчизняному секторі виробництва м'ясної продукції. Проведений аудит продовольчої системи України продемонстрував, що поточний коефіцієнт самозабезпечення м'ясом зупинився на критичній позначці 0,73, що формує небезпечну залежність внутрішнього споживчого ринку від волатильності імпортних поставок та світових сировинних коливань в умовах заблокованої логістики. Модернізація вітчизняних тваринницьких комплексів м'ясного напрямку в межах європейської стратегії «Від ферми до виделки» (*Farm to Fork Strategy*) вимагає впровадження інноваційних підходів до декарбонізації виробничих циклів, суворого контролю за використанням ветеринарних препаратів та розгортання систем глибокої утилізації відходів.

Еталонним орієнтиром успішної агроекологічної перебудови цієї галузі виступає досвід Данії — визнаного європейського лідера за питомим виробництвом м'яса на душу населення (понад 330 кг). Для визначення точних параметрів інтенсифікації данського м'ясного сектору в умовах реалізації Зеленого курсу автором було опрацьовано масив фактичних помісячних даних забійної ваги тварин державного відомства *Danmarks Statistik* за період 2024–2025 років, систематизованих у Додатку Б. Розрахунок проведено за методом порівняння аналогічних періодів (Year-over-Year — YoY), що дозволило повністю нівелювати фактор сезонності у тваринництві. Отримані результати наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Розрахунок річного темпу приросту ефективності м'ясного сектору Данії за методом YoY

Сектор тваринництва	2024 р.	2025 р.	Формула розрахунку річного темпу приросту	Чистий річний ефект, %
Свині для забою, млн кг	1271,4	1385,2	$\frac{1385,2 - 1271,4}{1271,4} \times 100\%$	+ 8,95
Велика рогата худоба, млн кг	127,1	126,8	$\frac{126,8 - 127,1}{127,1} \times 100\%$	–0,24
Середньогалузевий показник	-	-	$\frac{8,95 \% + (- 0,24) \%}{2}$	+4,36

* Джерело: складено на підставі наведених даних у (Додаток Е).

Отримані результати свідчать, що впровадження високотехнологічних замкнених циклів (цифрова оптимізація конверсії кормів за допомогою штучного інтелекту та переробка до 40% гною на біогазових станціях) забезпечує стабільне середньогалузеве зростання технологічної ефективності та

ресурсозбереження данського м'ясного тваринництва на рівні 4,36 % на рік. Незважаючи на незначне коливання в секторі виробництва гов'ядини (−0,24 %), що відображає структурну декарбонізацію та посилення екологічних квот на утримання великої рогатої худоби в ЄС, загальний галузевий тренд залишається чітко позитивним завдяки високій інтенсифікації свинарства (+8,95 %).

Не менш важливим напрямом зміцнення продовольчої безпеки України в контексті Європейського зеленого курсу виступає подолання структурного дефіциту плодів, ягід та винограду. Проведений у другому розділі аналіз засвідчив, що за цією групою продовольства в Україні сформувався стійкий дисбаланс між обсягами внутрішнього виробництва та фактичними потребами населення. Так, при загальній річній потребі на рівні 3743,0 тис. т фактичне виробництво становило лише 2499,0 тис. т, що зумовило дефіцит у розмірі 1244,0 тис. т. Водночас коефіцієнт самозабезпечення залишався на рівні 0,67, а коефіцієнт достатності споживання — 0,64, що свідчить про суттєве відставання фактичного споживання від раціонально обґрунтованих норм.

Причини сформованого дефіциту мають комплексний характер. Виробництво плодово-ягідної продукції в Україні значною мірою залежить від погодних умов, доступності водних ресурсів та рівня технологічної оснащеності господарств. Особливо гостро зазначені проблеми проявляються у південних регіонах держави, включаючи Одеську область, де садівництво та виноградарство дедалі більше стикаються з наслідками кліматичних змін, дефіцитом вологи та зростанням ризиків нестабільності врожаю. Додатковим стримуючим чинником виступає недостатній рівень цифровізації аграрного виробництва, що обмежує можливості ефективного використання земельних, водних та матеріально-технічних ресурсів.

У межах реалізації Європейського зеленого курсу особливого значення набуває досвід країн, які змогли забезпечити зростання продуктивності аграрного сектору без розширення земельного фонду та надмірного екологічного навантаження. Еталонною моделлю у даному випадку виступають Нідерланди, які завдяки впровадженню технологій точного землеробства

(precision agriculture) досягли суттєвого підвищення урожайності плодово-ягідних культур. Основою нідерландської моделі стало використання GPS-моніторингу, супутникової навігації, сенсорів вологості ґрунту, автоматизованого крапельного зрошення, безпілотних літальних апаратів та цифрових аналітичних платформ для оперативного управління виробничими процесами. Згідно з результатами європейських досліджень, впровадження зазначених інструментів забезпечило приріст урожайності на рівні 5–10 % при одночасному скороченні використання добрив і засобів захисту рослин на 15–20 %. Саме тому зазначений досвід може бути адаптований до умов України, насамперед для регіонів із високою концентрацією садівництва та виноградарства.

З огляду на воєнні ризики, обмеженість інвестиційних ресурсів та пошкодження аграрної інфраструктури пряме перенесення нідерландської моделі до умов України є економічно недоцільним. Саме тому у роботі використано коригуючий коефіцієнт адаптації (Кад = 0,5), який дозволяє врахувати специфіку функціонування вітчизняного аграрного сектору та сформуванню реалістичний прогноз впливу агроекологічних інструментів на розвиток плодово-ягідного сектору. Враховуючи максимальний підтверджений ефект підвищення урожайності у Нідерландах на рівні 10 %, прогнозований темп приросту виробництва в Україні може становити близько 5 %, що формує підстави для розрахунку потенційних змін у забезпеченні внутрішнього ринку плодово-ягідною продукцією. Зведені дані представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Прогнозні параметри стабілізації ринку плодів, ягід та винограду України за умови реалізації агроекологічних заходів у контексті Європейського зеленого курсу

Економічний індикатор	Базовий стан	Прогнозний стан (через 3 роки, Кад = 0,5)	Абсолютне відхилення, тис. т	Відносне порівняння, %

Внутрішнє виробництво, тис. т	2499	2624	+125	+105
Загальний дефіцит продукції, тис. т	1244	1119	-125	90
Коефіцієнт самозабезпечення	0,67	0,7	+0,03	x
Рівень імпортозалежності	33 %	30 %	-3	x
Ресурсомісткість виробництва	Високий рівень використання ресурсів	Скорочення на 7–10 %	Оптимізація виробничих витрат	

*Джерело: розраховано автором на підставі статистичних даних Державної служби статистики України [58;60] та прогнозного ефекту впровадження технологій точного землеробства, апробованих у практиці аграрного сектору Нідерландів [74].

Наведені розрахунки підтверджують, що впровадження агроекологічних інструментів, адаптованих до умов України, здатне сформувати позитивну динаміку у секторі плодів, ягід та винограду навіть за консервативного сценарію розвитку. Очікуване зростання внутрішнього виробництва на 5 % не забезпечить миттєвого подолання структурного дефіциту, однак дозволить скоротити його на 125 тис. т, підвищити коефіцієнт самозабезпечення до 0,7 та частково зменшити залежність внутрішнього ринку від імпортової продукції. Водночас використання систем моніторингу вологості, автоматизованого крапельного зрошення та цифрового управління агровиробництвом сприятиме зниженню ресурсомісткості виробництва, що повністю відповідає принципам Європейського зеленого курсу. У довгостроковій перспективі реалізація запропонованих заходів створить передумови для стабілізації внутрішньої пропозиції, зниження сезонної волатильності та поступового відновлення конкурентоспроможності вітчизняного садівництва і виноградарства, зокрема в аграрних підприємствах Одеського регіону. Зведені дані представлено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Прогнозні зміни ключових індикаторів продовольчої безпеки України за умови впровадження агроекологічних інструментів Європейського зеленого курсу

Показник	Молоко та молокопродукти	М'ясо та м'ясопродукти	Плоди, ягоди та виноград
Базовий обсяг виробництва, тис. т	5946,2	2 330	2 499
Прогнозний середньорічний темп приросту, %	+3,76	+2,18	+5
Сукупний приріст за 3 роки, %	+11,7	+6,68	+5
Прогнозний обсяг виробництва, тис. т	6642,5	2485,5	2624
Поточний коефіцієнт самозабезпечення	0,38	0,73	0,67
Прогнозний коефіцієнт самозабезпечення	0,42	0,78	0,7
Рівень імпортозалежності (поточний), %	62	27	33
Прогнозний рівень імпортозалежності, %	58	22	30

*Джерело: розраховано на основі таблиці 3.3. «Прогнозні параметри стабілізації ринку плодів,ягід та винограду України за умови реалізації агроекологічних заходів у контексті Європейського зеленого курсу»

Узагальнення отриманих прогнозних результатів свідчить, що найбільш відчутний позитивний ефект у середньостроковій перспективі очікується у молочному секторі, де завдяки кооперативній моделі та модернізації виробництва прогнозується приріст валових зборів на 11,7 %. Водночас у м'ясному секторі очікується поступове скорочення імпортозалежності через адаптацію данських практик енергоефективного тваринництва, тоді як у плодово-ягідному сегменті ключовим фактором стабілізації виступить розвиток технологій точного землеробства та крапельного зрошення. Загалом впровадження запропонованого комплексу агроекологічних заходів дозволить

не лише частково скоротити структурний дефіцит продовольства, але й підвищити стійкість аграрної системи України до воєнних, кліматичних та логістичних ризиків.

ВИСНОВКИ

В результаті дослідження даної кваліфікаційної роботи встановлено, що продовольча безпека є однією з ключових складових економічної безпеки держави та важливою передумовою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку країни. На сучасному етапі її значення суттєво зростає під впливом глобальних економічних криз, кліматичних змін, порушення міжнародних логістичних ланцюгів та воєнних конфліктів. Дослідження теоретичних підходів дозволило визначити, що продовольча безпека являє собою комплексну соціально-економічну категорію, яка охоплює фізичну наявність продовольства, економічну доступність продуктів харчування, їх якість і безпечність, а також стабільність продовольчого забезпечення населення у довгостроковій перспективі.

Проведений аналіз наукових підходів до трактування сутності продовольчої безпеки засвідчив поступове розширення змісту даного поняття. Якщо на початкових етапах основна увага приділялася достатності виробництва продовольства, то сучасні концепції акцентують увагу на забезпеченні рівного доступу населення до якісних харчових продуктів, підтриманні належного рівня харчування та формуванні стійких продовольчих систем, здатних адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів. Виявлено, що продовольча безпека безпосередньо пов'язана з рівнем економічного розвитку держави, ефективністю функціонування аграрного сектору, рівнем доходів населення та результативністю державної політики у сфері продовольчого забезпечення.

Дослідження нормативно-правового забезпечення продовольчої безпеки показало, що в Україні сформовано систему законодавчих та інституційних механізмів, спрямованих на підтримання стабільності продовольчого ринку та гарантування права населення на достатнє харчування. Водночас сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, потребують подальшого вдосконалення механізмів державного регулювання, розширення програм підтримки

агровиробників, розвитку логістичної інфраструктури та гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу.

У роботі обґрунтовано, що одним із найважливіших чинників забезпечення продовольчої безпеки України залишається ефективне функціонування аграрного сектору. Саме аграрне виробництво формує основу продовольчих ресурсів держави, забезпечує внутрішній ринок продуктами харчування та виступає важливим джерелом валютних надходжень. Разом із тим воєнні дії, пошкодження виробничої та транспортної інфраструктури, зростання вартості енергетичних ресурсів і матеріально-технічного забезпечення суттєво вплинули на функціонування агропромислового комплексу та створили додаткові ризики для стабільності продовольчої системи.

Результати оцінки сучасного стану продовольчої безпеки України свідчать про те, що, незважаючи на складні економічні умови та наслідки повномасштабної війни, державі вдалося зберегти відносну стабільність внутрішнього продовольчого ринку. Цьому сприяли заходи державної підтримки аграрного сектору, адаптація логістичних маршрутів, міжнародна допомога та поступове відновлення експортної діяльності. Водночас залишаються актуальними проблеми інфляційного зростання цін на продовольство, скорочення купівельної спроможності населення, зростання виробничих витрат та нерівномірності доступу до продовольчих ресурсів.

У ході дослідження діяльності ПрАТ «Єнні Фудз» виявлено, що підприємства харчової промисловості відіграють важливу роль у формуванні продовольчої безпеки держави, оскільки забезпечують переробку сільськогосподарської сировини, створення доданої вартості та безперервне постачання харчової продукції споживачам. Аналіз показав, що підвищення ефективності функціонування підприємств харчової промисловості сприяє зміцненню продовольчої стійкості країни та підвищенню рівня економічної безпеки.

Проведене дослідження дозволило визначити основні проблеми, що стримують розвиток системи продовольчої безпеки України. До них належать

нестабільність зовнішнього економічного середовища, високий рівень інфляційних процесів, пошкодження інфраструктури внаслідок воєнних дій, зменшення інвестиційної активності, зростання витрат на виробництво та транспортування продукції, а також посилення екологічних ризиків. Сукупний вплив зазначених факторів потребує формування нових підходів до державного регулювання продовольчої сфери та підвищення стійкості агропродовольчої системи.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано напрями удосконалення економічних механізмів зміцнення продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів. Визначено доцільність подальшого розвитку нормативно-правової бази у сфері продовольчої безпеки, удосконалення системи державної підтримки аграрного сектору, стимулювання інвестиційної діяльності, модернізації підприємств харчової промисловості та розвитку логістичної інфраструктури. Важливе значення має впровадження принципів сталого розвитку, розширення використання інноваційних технологій та адаптація національної продовольчої політики до вимог Європейського Союзу.

Окрему увагу приділено агроекологічним аспектам забезпечення продовольчої безпеки. Обґрунтовано, що реалізація положень Європейського зеленого курсу створює передумови для підвищення екологічної стійкості аграрного виробництва, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності української агропродовольчої продукції на міжнародних ринках.

Отримані результати підтверджують, що зміцнення продовольчої безпеки України потребує комплексного поєднання економічних, правових, організаційних та екологічних механізмів. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню стійкості продовольчої системи, зміцненню економічної безпеки держави, забезпеченню стабільного функціонування аграрного сектору та підвищенню рівня продовольчого забезпечення населення в умовах економічної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Саблук П. Т. Продовольча безпека України в контексті глобалізаційних викликів // Економіка АПК. 2009. № 1. С. 3–13.
2. Кваша С. М., Стариченко Є. М. Теоретико-методичні засади оцінки продовольчої безпеки // Економіка АПК. 2018. № 5. С. 5–15.
3. Мудрак Р. Т. Концепція продовольчої безпеки: теорія і практика в Україні. Київ : УДАУ, 2024. 185 с.
4. Вахович І. М. Продовольча безпека України: регіональний вимір : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 332 с.
5. Григор'єва Х. А. Продовольча безпека України: удосконалення законодавства в умовах воєнних, євроінтеграційних та екологічних викликів : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 228 с.
6. FAO. Trade Reforms and Food Security: Conceptualizing the Linkages. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2003.
7. World Bank. Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries. Washington, DC: World Bank, 1986.
8. Rome Declaration on World Food Security : World Food Summit, Rome, 13–17 November 1996. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1996.
9. Шибаніна О. М. Моніторинг та оцінка індикаторів продовольчої безпеки України в кризових умовах // Облік і фінанси. 2025. № 4 (110). С. 71–85.
10. Бурляй А. П. Економічні аспекти формування продовольчої безпеки держави // Агросвіт. 2020. № 21. С. 24–31.
11. Варченко О. М. Теоретичні аспекти забезпечення продовольчої безпеки країни // Економіка та держава. 2019. № 7. С. 56–61.
12. Sen A. Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. Oxford : Clarendon Press, 1981. 257 p.
13. Maxwell S. Food Security: A Post-Modern Perspective // Food Policy. 1996. Vol. 21. No. 2. P. 155–170.

14. Steel C. *Hungry City: How Food Shapes Our Lives*. London: Chatto & Windus, 2008. 336 p.
15. Зоря О. П., Яснолоб І. О., Братанов Б. В. Продовольча сфера економічної безпеки держави та механізм її забезпечення // Причорноморські економічні студії. 2021. Вип. 69. С. 17–22.
16. Ніколюк О. В., Атамась Г. П., Шумілов Б. Б. Продовольча безпека України в умовах соціально-економічних трансформацій // *Food Industry Economics*. 2023. Т.15, Вип.1. С. 61–67.
17. FAOSTAT. Consumer Price Indices – Global, Regional and Country Trends. Food and Agriculture Organization of the United Nations. 18 June 2025. URL: <https://www.fao.org/faostat/>
18. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2025*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2025. 234 p.
19. FSIN, Global Network Against Food Crises. *Global Report on Food Crises 2024*. Rome : FAO, WFP, European Union, 2024. URL: <https://www.fsinplatform.org>
20. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. №771/97-ВР.
21. Economist Impact. *Global Food Security Index 2022: Ukraine Country Report*. London : Economist Impact, 2022.
22. Продовольча безпека України в умовах війни і післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 30–31 травня 2024 р. Миколаїв : МНАУ, 2024.
23. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. №1877-IV.
24. Продовольча безпека України в умовах війни і післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді

учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 30–31 травня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. 340 с.

25. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами України.

26. Кібальник Л. О., Кібальник О. Я. Динаміка вартісних обсягів експорту товарів України та сільськогосподарської продукції у 2017–2024 рр. // Економічний простір. 2025.

27. Національна економічна стратегія на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179.

28. Food and Agriculture Organization of the United Nations. An Introduction to the Basic Concepts of Food Security. Rome: FAO, 2008. 3 p.

29. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Ukraine: Impact of the War on Agriculture and Rural Livelihoods in Ukraine. Rome: FAO, 2023.

30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. №2145-IX.

31. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII.

32. Про заходи щодо стабілізації цін на товари, що мають істотну соціальну значущість, та товари протиепідемічного призначення : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.04.2020 р. №341.

33. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. №314.

34. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Rome: FAO, 2023. 316 p.

35. Саблук П. Т. Аграрна політика та продовольча безпека України. Київ : ННЦ ІАЕ, 2019. 412 с.

36. Міністерство аграрної політики та продовольства України : офіційний вебсайт. URL: <https://minagro.gov.ua>
37. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. №1192-XIV.
38. Порядок надання гуманітарної допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. №220.
39. Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. №224.
40. United Nations Ukraine. Humanitarian Response in Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org>
41. Малік М. Й., Хвесик М. А. Економічна безпека аграрного сектору України в умовах воєнного стану // Економіка України. 2023. №4. С. 44–58.
42. Борщевський В. В. Економічна безпека держави: теорія та практика. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 356 с.
43. Руда М. Продовольча безпека : навчальний посібник. Київ : Яроченко Я. В., 2024. 294 с.
44. Хвесик М. А., Лисецький А. С. Продовольча безпека України : монографія. Київ, 2008. 159 с.
45. Global Food Security Index (GFSI). Economist Impact : офіційний вебсайт. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>
46. Integrated Food Security Phase Classification (IPC): IPC Overview and Classification System : офіційний вебсайт. URL: <https://www.ipcinfo.org>
47. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України №684-р від 23.07.2024 р.
48. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 від 29.10.2013 р.

49. Про затвердження Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. №1379.
50. Бабич М. М. Індикатори продовольчої безпеки в Україні: тенденції розвитку // Економіка АПК. 2018. № 5. С. 41–50.
51. Державна служба статистики України. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України у 2021 році : статистичний збірник. Київ: Держстат, 2023.
52. Норми фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах і енергії: Наказ МОЗ України №1073 від 03.09.2017 р.
53. Структура харчування населення України протягом 2000–2021 років та Стратегія продовольчої безпеки України. Дарницька районна в місті Києві державна адміністрація : офіційний вебсайт. 16.08.2024.
54. Никоненко О. А. Організаційно-економічні механізми забезпечення продовольчої безпеки : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Київ, 2025. 310 с.
55. Підсумки збиральної кампанії «Врожай в умовах воєнного стану» : інформаційно-аналітичні матеріали / Міністерство аграрної політики та продовольства України. 2024. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 05.06.2026).
56. Інфляційний звіт : макроекономічний огляд (розділи «Сільське господарство та продовольчий ринок») / Національний банк України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 05.06.2026).
57. FAOSTAT : Food Balance Sheets / Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2024. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/FBS> (дата звернення: 05.06.2026).
58. Рослинництво України 2021 : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 183 с.
59. Тваринництво України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 187 с.

60. Зовнішня торгівля України товарами : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2022.
61. The Dutch model of the future of farming // fDi Intelligence. 2021. URL: <https://www.fdiintelligence.com/content/b6941b09-971b-54be-9173-d83976e71778> (дата звернення: 09.06.2026).
62. Верховна Рада України. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 13.06.2026).
63. Верховна Рада України. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр> (дата звернення: 13.06.2026).
64. Верховна Рада України. Про державний матеріальний резерв : Закон України від 24 січня 1997 р. № 51/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/97-вр> (дата звернення: 13.06.2026).
65. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2007 р. № 1379 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-п> (дата звернення: 13.06.2026).
66. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.06.2026).
67. Кабінет Міністрів України. Про державну підтримку тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури

(рибництва) : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.06.2026).

68. Кабінет Міністрів України. Національна економічна стратегія на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п> (дата звернення: 13.06.2026).

69. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-р> (дата звернення: 13.06.2026).

70. BMEL Statistik – Grundlagen zu Versorgungsbilanzen. Grundlagen zu Versorgungsbilanzen: Selbstversorgungsgrad [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bmel-statistik.de/ernaehrung/versorgungsbilanzen/grundlagen> (дата звернення: 13.06.2026).

71. BMEL Statistik – Versorgungsbilanzen Ernährung. Versorgungsbilanzen Ernährung [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bmel-statistik.de/ernaehrung/versorgungsbilanzen> (дата звернення: 13.06.2026).

72. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Державна служба статистики України (дата звернення: 13.06.2026).

73. Міністерство аграрної політики та продовольства України : офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Міністерство аграрної політики та продовольства України (дата звернення: 13.06.2026).

74. Державна митна служба України : офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Державна митна служба України (дата звернення: 13.06.2026).

75. Український гідрометеорологічний центр : офіційний вебсайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Український гідрометеорологічний центр (дата звернення: 13.06.2026).

76. Agriculture and Agri-Food Canada – Sustainable Canadian Agricultural Partnership. Sustainable Canadian Agricultural Partnership [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agriculture.canada.ca/en/departement/initiatives/sustainable-canadian-agricultural-partnership> (дата звернення: 13.06.2026).

77. Agriculture and Agri-Food Canada – Business Risk Management Programs. Business Risk Management Programs (AgriInsurance, AgriStability, AgriRecovery) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agriculture.canada.ca/en/programs/business-risk-management> (дата звернення: 13.06.2026).

78. Agriculture and Agri-Food Canada – AgriRecovery. AgriRecovery [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agriculture.canada.ca/en/programs/agrirecovery> (дата звернення: 13.06.2026).

79. Верховна Рада України. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09 лютого 2012 р. № 4391-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 13.06.2026).

80. European Commission. The Common Agricultural Policy: 2023–2027 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: European Commission – CAP 2023–2027 (дата звернення: 13.06.2026).

81. Хаєцька О. П. Інноваційні механізми забезпечення сталого розвитку підприємств харчової промисловості. Економіка та суспільство. 2026. № 86. DOI: 10.32782/2524-0072/2026-86-76.

ДОДАТКИ

Додаток І
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 4 розділу І)

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство:	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СННІ ФУДЗ"	Дата(рік,місяць,число)	2024 01 01
Територія	ОДЕСЬКА	за СДРПОУ	00374156
Організаційно-правова форма господарювання	Приватне підприємство	за КАТОТТГ	UA51100270010275193
Вид економічної діяльності	Виробництво чаю та кави	за КОПФГ	120
Середня кількість працівників, осіб	104	за КВЕД	10.83
Одиниця виміру:	тис. грн. з одним десятковим знаком		
Адреса, телефон	вулиця Бугайська, буд. 3, м. ОДЕСА, ОДЕСЬКА обл., 65005		7053080

І.Баланс на 31 грудня 2023 р.

		Форма № 1-м	Код за ДКУД	1801006
Актив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду	
І	2	3	4	
І. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	108,4	39,1	
Первісна вартість	1001	178,5	178,5	
Накопичена амортизація	1002	(70,1)	(139,4)	
Незавершені капітальні інвестиції	1005	6,4	51,3	
Основні засоби :	1010	18 068,7	17 465,4	
первісна вартість	1011	63 789,9	64 652,1	
знос	1012	(45 721,2)	(47 186,7)	
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-	
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-	
Інші необоротні активи	1090	-	-	
Усього за розділом І	1095	18 183,5	17 555,8	
ІІ. Оборотні активи				
Запаси :	1100	12 822,4	13 621,1	
у тому числі готова продукція	1103	5 914,6	3 122,8	
Поточні біологічні активи	1110	-	-	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	15 818,0	18 060,6	
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	6,6	107,6	
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-	
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	2 883,0	5 990,1	
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	
Гроші та їх еквіваленти	1165	12 733,3	20 915,2	
Витрати майбутніх періодів	1170	63,2	72,9	
Інші оборотні активи	1190	334,7	258,4	
Усього за розділом ІІ	1195	44 661,2	59 025,9	
ІІІ. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-	
Баланс	1300	62 844,7	76 581,7	

Пасив	Код рядка	На початок звітної року	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	46 733,0	46 733,0
Додатковий капітал	1410	6 651,0	6 651,0
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(9 089,0)	(8 011,8)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	44 295,0	45 372,2
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	12 916,7	25 516,8
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	3 719,1	2 804,3
розрахунками з бюджетом	1620	682,9	220,3
у тому числі з податку на прибуток	1621	409,6	95,2
розрахунками зі страхування	1625	220,9	160,3
розрахунками з оплати праці	1630	806,2	623,5
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	203,9	1 884,3
Усього за розділом III	1695	5 633,0	5 692,7
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	62 844,7	76 581,7

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2023 р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	78 754,6	109 904,1
Інші операційні доходи	2120	3 419,7	2 810,4
Інші доходи	2240	-	-
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	82 174,3	112 714,5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(50 654,7)	(79 724,7)
Інші операційні витрати	2180	(27 388,4)	(22 692,8)
Інші витрати	2270	(2 761,9)	(15,2)
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(80 805,0)	(102 432,7)
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	1 369,3	10 281,8
Податок на прибуток	2300	(292,1)	(409,7)
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	1 077,2	9 872,1

Керівник

Головний бухгалтер

(підпис)

(підпис)

ЕП Терзів

Сергій

Георгійович

ЕП Гуменюк

Ірина Сергіївна

Терзів Сергій Георгійович

(ініціали, прізвище)

Гуменюк Ірина Сергіївна

(ініціали, прізвище)

¹ Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова
звітність"
(пункт 4 розділу I)

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Фінансова звітність малого підприємства

Підприємство	Дата(рік,місяць,число)	Коди
ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СННІ ФУДЗ"	за ЄДРПОУ	2025 01 01
Територія <u>ОДЕСЬКА</u>	за КАТОТТГ	00374156
Організаційно-правова форма господарювання <u>Приватне підприємство</u>	за КОПФГ	UAS1100270010275193
Вид економічної діяльності <u>Виробництво чаю та кави</u>	за КВЕД	120
Середня кількість працівників, осіб <u>100</u>		10.83
Одиниця виміру: <u>тис. грн. з одним десятковим знаком</u>		
Адреса, телефон <u>вулиця Бугайська, буд. 3, м. ОДЕСА, ОДЕСЬКА обл., 65005</u>		7053080

І.Баланс на 31 грудня 2024 р.

Актив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
І	2	3	4
І. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	39,1	4,4
Первісна вартість	1001	178,5	178,5
Накопичена амортизація	1002	(139,4)	(174,1)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	51,3	-
Основні засоби :	1010	17 465,4	19 143,8
первісна вартість	1011	64 652,1	70 245,0
знос	1012	(47 186,7)	(51 101,2)
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом І	1095	17 555,8	19 148,2
ІІ. Оборотні активи			
Запаси :	1100	13 621,1	26 271,4
у тому числі готова продукція	1103	3 122,8	3 763,6
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	18 060,6	15 721,6
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135	107,6	120,3
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	5 990,1	1 398,8
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	20 915,2	8 717,1
Витрати майбутніх періодів	1170	72,9	81,7
Інші оборотні активи	1190	258,4	359,5
Усього за розділом ІІ	1195	59 025,9	52 670,4
ІІІ. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	76 581,7	71 818,6

Пасив	Код рядка	На початок звітної року	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	46 733,0	46 733,0
Додатковий капітал	1410	6 651,0	6 651,0
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(8 011,8)	(7 039,2)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Усього за розділом I	1495	45 372,2	46 344,8
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	25 516,8	20 056,0
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	2 804,3	2 923,7
розрахунками з бюджетом	1620	220,3	538,4
у тому числі з податку на прибуток	1621	95,2	138,8
розрахунками зі страхування	1625	160,3	228,3
розрахунками з оплати праці	1630	623,5	825,9
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	1 884,3	901,5
Усього за розділом III	1695	5 692,7	5 417,8
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
Баланс	1900	76 581,7	71 818,6

2. Звіт про фінансові результати
за Рік 2024 р.

		Форма № 2-м	Код за ДКУД	1801007
Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року	
1	2	3	4	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	64 013,1	78 754,6	
Інші операційні доходи	2120	2 927,5	3 419,7	
Інші доходи	2240	-	-	
Разом доходи (2000 + 2120 + 2240)	2280	66 940,6	82 174,3	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(40 389,1)	(50 654,7)	
Інші операційні витрати	2180	(25 365,5)	(27 388,4)	
Інші витрати	2270	(-)	(2 761,9)	
Разом витрати (2050 + 2180 + 2270)	2285	(65 754,6)	(80 805,0)	
Фінансовий результат до оподаткування (2280 – 2285)	2290	1 186,0	1 369,3	
Податок на прибуток	2300	(213,5)	(292,1)	
Чистий прибуток (збиток) (2290 – 2300)	2350	972,5	1 077,2	

Керівник

Головний бухгалтер

(підпис)

(підпис)

ЕП Терзів

Сергій

Георгійович

ЕП Гуменюк

Ірина Сергіївна

Терзів Сергій Георгійович

(ініціали, прізвище)

Гуменюк Ірина Сергіївна

(ініціали, прізвище)

¹ Кодифікатор адміністративно-територіальних одиниць та територій територіальних громад

Фінансова звітність за 2025 рік

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ЄННІ ФУДЗ"
ОДЕСЬКА ОБЛ., М. ОДЕСА, ВУЛ. БУГАЇВСЬКА, БУД. 3
(ПРАТ "ЄННІ ФУДЗ")

Код за ЄДРПОУ: [00374156](#)

Дата звіту	30.01.2026
Період	2025 рік, 12 міс
Бухгалтер	Позігун Алла Володимирівна
КАТОТТГ	UA51100270010275193
Кількість працівників	102

Фінансова звітність малого підприємства

Актив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітного року, тис. грн	На кінець звітного періоду, тис. грн
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	4.40	4.40
первісна вартість	1001	178.50	178.50
накопичена амортизація	1002	174.10	174.10
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0.00	
Основні засоби:	1010	19 143.80	18 143.70
первісна вартість	1011	70 245.00	70 719.10
знос	1012	51 101.20	52 575.40
Довгострокові біологічні активи	1020	0.00	
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	0.00	

Обсяг товарної продукції сільського господарства Польщі у 2005–2022 рр.

Показник	2005	2010	2015	2020	2022
Загальний обсяг товарної продукції сільського господарства, млн PLN	42 907,0	59 357,1	74 202,7	92 499,5	143 049,7
Індекс (2005 = 100)	100,0	138,3	172,9	215,6	333,4
Продукція рослинництва, млн PLN	16 605,6	26 116,3	30 815,4	37 670,0	58 037,2
Індекс (2005 = 100)	100,0	157,3	185,6	226,9	349,5
Продукція тваринництва, млн PLN	26 301,4	33 240,8	43 387,3	54 828,7	85 012,4
Індекс (2005 = 100)	100,0	126,4	165,0	208,5	323,2
Виробництво коров'ячого молока, млн PLN	8 475,3	10 691,1	12 212,4	16 911,4	29 088,9
Індекс (2005 = 100)	100,0	126,1	144,1	199,5	343,2
Частка продукції тваринництва у загальному обсязі продукції, %	61,3	56,0	58,5	58,8	59,4
Частка виробництва коров'ячого молока у продукції тваринництва, %	32,2	32,1	28,1	30,8	34,2

Динаміка виробництва продукції тваринництва у Данії за даними Danmarks

Statistik у 2024–2026 рр., млн кг

Період	Велика рогата худоба (забійна вага)	Свині, всього	Свині для забою
2024M04	11,2	162,4	118,7
2024M05	10,7	148,0	105,6
2024M06	10,4	126,2	89,3
2024M07	9,8	143,6	104,5
2024M08	10,6	133,1	95,8
2024M09	10,8	132,3	96,7
2024M10	12,0	159,3	119,6
2024M11	11,7	152,9	115,8
2024M12	9,6	123,4	88,4
2025M01	11,3	170,7	124,8
2025M02	9,5	153,7	112,9
2025M03	10,3	150,1	115,0
2025M04	9,9	139,7	101,5
2025M05	10,9	149,1	111,3
2025M06	10,4	133,8	99,1
2025M07	9,8	157,6	118,7
2025M08	10,0	139,8	105,3
2025M09	11,1	161,7	126,4
2025M10	12,0	182,4	144,5
2025M11	10,9	154,2	120,1
2025M12	10,7	141,6	105,6
2026M01	10,4	168,2	129,8
2026M02	9,6	157,4	122,9
2026M03	11,1	171,1	131,7

*Джерело: сформовано на основі статистичних даних державного статистичного відомства Данії Danmarks Statistik.